

Božena Němcová

CHUDÍ LIDÉ

545 ilustracemi Josefa Vodrálky

L. MAZÁČ, PRAHA

CHUDÍ LIDÉ

BOŽENA NĚMCOVÁ

eknizky.sk

Chudí lidé by Božena Němcová is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0 International License, except where otherwise noted.

Chudí lidé

„Oh, to je hnízdo!“ řekl mi známý jeden pán, slyše, že jedu do K... a tam delší čas pobýti hodlám. — „Tam se vám znechce bydlet. Ani pořádného bytu tam nedostanete, ani co by k potřebám pořádného žití sloužilo. — Suďte z toho, že tam ani doktora nemají; hodinu cesty musí se proň posílat, až do lázní. Purkmistra také nemají, jen rychtáře; a ten jest jako sedlák. Dlažby tam není, ani procházek, a společnost až běda. — Jediný člověk, s kterým by se dalo promluvit, je farář. Byl dříve zámeckým kaplanem a je prý člověk vzdělaný. — Ale ten mimo svoji povinnost obírá se celý den jenom květinami, ryje a kope v zahradě, a když jsem ho navštívil, byl mrzut. Učitel nemá celý den kdy. Měšťané i lepší třídy, jsou to lidé hloupí a hrubí. Když k nim přijdete, řeknou vám hned, že nemají kdy s vámi mluvit, že musejí na pole! Těch několik bohatých plátenických kupců vede ovšem bohatý dům. Muži ale bývají málo doma a ženy a dcery vysoko hlavu nosí a přitom jsou přece jen hloupé. O těch ostatních paních ani nemluvím. Sprostý lid je luza, špatná, zlodějská luza, pravá to pleva!“

„Také vás okradli?“ ptám se ho.

„Já si dal pozor; ale prosím vás, to je na nich vidět. Chodí to bídně; a kdyby měli co, kradli by dost, za to vám stojím. — To já znám takový lid!“

„No, to tak zlé není, jak povídáte, ani s tou špatností. Ostatně nesmí člověk příliš mnoho žádati, pak se mu snadno vyhová,“ řekla jsem.

„Uvidíte a dáte mi za pravdu!“ tvrdil pán.

Jela jsem. — Městečko K... leží pod Krkonošemi, as pět šest hodin od Sněžky, v poloze velmi příjemné. U města je rybník. Z ostatních stran jest obklopeno poli a lukami. Nablízku všude lesy Jehlinové a za nimi je vidět vrcholy krkonošských hor, jak čnějí do oblak.

2 Chudí lidé

Minulo tenkrát, když jsem tam byla, as deset let od té doby, co město skoro celé vyhořelo. — Panský myslivec udělal si podivné vyražení a začal střílet na rybníku blízko baráku divoké kachny. Na neštěstí chybil se kachny o celý barák a rána vlítla na doškovou střechu jednoho baráčníka, který mu byl dříve hrozil, že ho půjde žalovat, jestli střílení blízko stavení nenechá. — V málo okamžicích byla střecha celá v plamenu. Bylo to ve dne a lidé vázali pšenice. Než se to sběhlo, byla část města v jednom ohni a do večera kolik set lidí bez příkrovu a — na žebrotě. — Po ohni stavělo se z kamene a ne ze dřeva. Kdo mohl, kryl taškami a šindelem; ale i doškové střechy se vyskytly zase, poněvadž neměl každý, čeho by mu třeba bývalo. — Na náměstí bylo několik velkých domů, ale některé nebyly ještě dostaveny. Ostatně byly tu menší větší domky. Pěkný kostel, na němž byl nový krov, jakož i na věži, a fara byla též nově kryta. — Od fary, kterou dělila od kostela jen zahrada, zakončovalo se náměstí krátkou ulicí jako hrdlem a ulici tu jako brána uzavírala zbořenina nákladného někdy domu, který stál průčelím přímo proti náměstí. — Před ním bylo kousek zpustlé zahrady, ohrazené zdí; ale železná, mřížovaná vrata zmizela, a jen špatně sbitá dřevěná byla tu místo nich. U hlavních dveří bylo vidět žulové pilíře, též i kus podobného pavlánu bylo vidět, jenž pěkně vykřesán byl. — Všecko bylo zpustlé, zbořené; jen sklepy byly k potřebě. Majetník této zbořeniny měl z nich malý užitek. — Před domem křížily se dvě cesty. Vlevo byla silnice k N ..., vpravo šlo se do úvozu, na jehož obou stranách byly rozloženy skromné zahrádky a sady chalupníků a baráčníků, jichž stará stavení nahoře stála. — Tam oheň, jak bylo vidět, nepřišel; a zrovna u toho kamenného domu se musel zarazit. — Dlažby tu ovšem nebylo, ani chodníků okolo všech stavení; jen jednotlivci před svým prahem si vydláždili.

Naproti faře byl domek, který se ode všech ostatních lišil čistou úpravou. Celé průčelí bylo bílé jako sníh; u oken byly letní zelené okenice, hlavní dveře a vedle nich jedny, od polovice se skleněnými okny, byly hnědé. Za sklem těch dveří bylo viděti rozličné věci: kalouny, vřetena, trubku malovanou, dýmky, fíky, míče, strakaté

harasky, slovem věci, které svědčiti měly, že tam bydlí kupec. Pak se vyznamenával ještě zídkou, která celou šířkou domku zděna byla a bílými dlažicemi pokladena. Vybíhala skoro půl sáhu do silnice a ze stran vedly na ni dva stupně. Do toho domku, když jsem se po městě ohlédla, vešla jsem. Síň byla jen asi dva kroky široká, ale zdála se širší, protože byla světlá, vybělená, bílými dlažicemi vydlážděná. Bylo v ní mimo dvoje hlavní domovní dveře, zpředu a nazad, ještě patero menších. Zpředu hned byl u jedněch zvoneček, z čehož soudila jsem, že vedou do krámu. Zaklepavši na druhé, na pobídnutí, abych vešla, vešla jsem do prostranné, čisté světnice. — U okna, na němž bylo plno květin, seděla děvče as třináctileté, velmi sličné a šilo. U stolu seděla domácí paní, baculatá, velmi veselá, přívětivá tváře, v černém kabátku, dlouhé sukni, mající červený hedbávný šátek uvázaný na hlavě. Sedíc u vysokého kolovrátku, tak zvaného kozlíku, předla len. Hned vedle ní protahoval se mourovatý kocour. — U nízkých kamen, při nichž i plotna byla, seděl na lavici domácí pán, nevelký, spíše hubený než tlustý, snědé tváře, ale velmi dobrého vzezření. Měl na sobě tmavěmodrou kazajku, též takovou vestu i spodky dole vyhrnuté, bílý šátek na krku, pantofle a na hlavě černou aksamitovou čepičku, na způsob malé homole cukru, kterou, když jsem přišla, smekl. Pod čepičkou se mu kroužilo na sta černých kroužků, které mu k jeho dobré tváři mnohem lépe slušely než ta čepice; ale to on myslím ani nevěděl. Seděl u nízkého kolovratu a předl koudel, čemuž jsem se nepodivila, vědouc, že v té krajině muži, ženy i děti předou. Vedle něho na lavici ležel modrý šátek a piksla. — Když jsem vešla, kolovrátky se zarazily, a děvče začervenavši se, po očku podívalo se na mne. Řku, že mi v hospodě povídali, že by u nich byl prázdný byt. I ptám se, zdali by si neobtěžovali mi jej ukázati.

„I pročpak, můj bože? Milerádi! Jdi, Františko, ukaž paní všecko,“ povídal domácí ochotně a hned sundal sám se hřebu svazek klíčů.

„I ukážu, ukážu — proč bych neukázala?“ usmála se paní. I vstala, oprášila si širokou modrou zástěru. Macek skočil také se stolice, a když jsme vyšly s paní ze dveří, následoval nás krok za krokem.

4 Chudí lidé

„Tu je krám,“ ukázala paní na dveře, u nichž byl zvonek, „tu je sklep, tuto je letní kuchyně a tu je ten menší pokojíček, co patří jako k bytu. A proč by nepatřil?“ S těmi slovy odemkla dveře a byly jsme v malinkém pokojíku, jehož větší část zaujímalá veliká kachlová kamna, za nimiž byla pec, na niž se lezlo po stupínkách s lavice, kterouž byla kamna ohražena.

„V létě se tu vařiti nemusí; to se vaří v letní kuchyni při mně. V zimě ale, když jsou chumelice a mrazivý vítr na okenice řinčí, tu je zde milo a na peci nejmilejší kouteček v celém domě. — A proč by nebyl?“ řekla paní. — Já jí povídala, že znám ty slasti na podobných pecinkách, což ji těšilo. — Okno bylo jedno veliké; bylo tudy viděti na dvůr a do zahrádky. — Z pokojíku vešly jsme na schody zrovna naproti dveřím; bylo jen dvanácte stupňů, jež se odpola trochu točily. Nahoře byla pěkná síňka s dvěma okny, z nichž se přehlídla celá zahrádka, za ní městský hřbitov, pak pole, les a vršky. — Síň ta byla tak čistá a světlá, že se mohla upotřebiti i za letní pokoj. Z té mne vedla do komory a do pokoje, který byl dopředu, vlastně ve štítu. Byl též vybílen jako křída; podlaha též tak bílá a hned mně paní poukazovala na panská kamna s rourami. Povídalať, že se to nyní tak žádá, ale že přece jen ta kamna s pecinkami anebo ta veliká kachlová kamna jsou jí milejší. Z oken vidělo se do farské zahrady, když se zahrnul vpravo, na celé náměstí i předměstí, na rybník a za rybníkem na borový lesík, a když vlevo, na zbořený dům, na rychtářův dvorec, na kovárnou proti němu, na faru a jiná stavení.

„To tu máme hodného pana faráře,“ řekla paní, ukazujíc do farské zahrady, kde se mezi stromovím žlutila slaměná jeho čepice. — „To je pravé boží požehnání. — Byl dříve zámeckým kaplanem. Ten jest vám moudrý! — A proč by nebyl?“ řekla si zase. Měla již ve zvyku to přísloví, jak mi později muž její povídal. — Z pokoje vedla mne i do komory, kde byly bohaté sklady lenu, příze a vinutí v truhlách; kde bylo i šatstvo i nádobí, špižirny a rozličné věci. Nad komorou byla teprv nízká půda, kde byla bidla na prádlo. — Z půdy šly jsme do sklepa. Byl vydlážděn, rozličné potraviny a zboží krámské tak uspořádáno v něm stálo a leželo, jako na vystavenou. Prostřed

tekla voda a na té stály krajáče s mlékem. — Ze sklepa šly jsme na dvorek.

„Vodu máme dobrou a studenou!“ řekla zase paní, ukazujíc na studnu uprostřed dvora, nad níž byla zelená stříška. Pod trubkou byl z kamene vykřesaný kadlub a nad studní ořechový strom. — V koutě byl malý chlév, nad ním seník, vedle dřevníky a nad těmi kurník a vedle těch vedla vrátka do úzké uličky mezi tím a sousedním domem; a tamtudy že Sivka a jalovička vycházejí, povídala mi paní. — Pak mne provedla celou zahrádkou až ku včelníku, kde stály čtyry úly. — Zahrada nebyla veliká, ale bylo v ní všeho. Zelenina, květiny, vonné a léčivé bylinky, stromy i kus trávníku, na němž se bělilo prádlo, drnové sedátko v besídce, vínem obrostlé, kousek jeteliny před včelníkem, lípa i keř černého bezu, před nímž prý, jak mi paní povídala, má každý mužský smeknout a ženská se poklonit, poněvadž bůh velkou moc do něho vložil, kterou člověku bývá ku prospěchu v nemoci květem, ovocem, listím i mízou, a mimo to že se dřevo pálí a bezinky za potravu slouží lidem i ptactvu. — Byla to zřídka vídaná čistota v tom domě; od nejvyšší korouhvičky na špici domu až na čisté dlažice ve sklepe, a tak bylo každé místo vhodně upotřebeno, že se na té nevelké místnosti toho až ku podivu směst-nalo, a přece jedno druhému nic nepřekáželo.

„To on můj starý najde každé věci místo; a já mám z toho radost i hledím, aby zůstalo všecko v čistotě. — A proč bych nehleděla?“ pravila, když jsem jí řekla, jak se mi to líbí.

Právě přiběhl s lahvičkou malý chlapec, a nemoha dosáhnout na zvonec, křikl: „Prodávat!“ — Když pán vyšel, žádal za groš dřevěného oleje. — Vešly jsme za nimi do krámu.

„Co budete dělat s olejem?“ ptala se paní chlapce se smíchem, vědouc napřed, co řekne.

„Kolovraty mazat.“ „To snad boty?“

„Ba ne!“ odsekl chlapec. „Stůně ti ještě máma?“ „Ba ne.“

„Umíš také příst?“ „Ba ne.“

„Co děláš?“

„Dělám kracky.“

6 Chudí lidé

„No, tu máš; dvě si nech a čtyry dej mámě. Ale to ti povídám, ať dáš! — Já se jí zeptám — a proč bych se nezeptala?“ — Sáhnuvši pak do jedné z příhrad, podala mu šest švestek. „Ba dám. Však mně máma beztoho dvě zase vrátí.“

„Vidíš, jak tě má ta máma ráda; kdybys neposlouchal, zasloužil bys pardus!“

„Ba poslouchám!“ usmál se chlapec, podal groš pánovi, vzal lahvičku a utíkal z krámu.

„Ty máš s těmi dětmi melu,“ povídal pán, když hoch odešel.

„Vždyť jsou to naši kupečkové! A kdyby i po zlatých nenosili, z mnoha grošů bývá přece zlatý. — A proč by nebyl?“ Muž jí posvědčil, a ukazuje kolem sebe, pravil mi, že má obchod jen skromný, že se nechce na velký kredit odvážit, jako pan soused (vedle byl větší dům a také kupec), že on nejraději zboží hned si zaplatí. Čeho není třeba, že nebere, ale co beře, že musí být pořádné. — To bylo také na něm viděti. — Nad kupeckým stolem vznášely se dvě mořské panny s červenými lícemi a žlutými vlasy; spodní díl těla rybí byl zamodralý a visely na něm kolikeré vážky, kornouty, kalouny, svíčky, bubínky a bůh zná co všecko. — Ty panny, povíдалa paní, že se tuze líbily každému a dětem zvláště a že přicházely kvůli nim do krámu; že je dělal jeden řezbář v městě. — Já si pomyslíla, že to nebyl veliký umělec; ale proč bych byla paní pokazila radost, když se jí líbily?

Líbili se mi lidé, líbil se mi i přívětivý domek, i ptám se stranu činže.

„Šedesát zlatých!“ povídal pán po krátkém rozmýšlení a ostýchání; bál se, aby se mi to nezdálo mnoho, a dodal ještě, že kdybych chtěla, by se mi něco zjinačilo, že se mi všecko spraví, že mohu poroučet, co chci. V zahrádce že si mohu sedět celý den a zeleniny i květin i ovoce že si mohu natrhat. A to vše za šedesáte zlatých! A nemyslete snad stříbra! Bylo to ještě za oněch časů, kde se v Praze nepodívali na člověka, jako by z onoho světa přicházel, když někdy sluchu svému nedůvěřuje, s ustrnutím se zeptá prodavače: „To snad šajnu?“ Tenkrát neznamenal ještě slovo „dobrák“ jen dobrého člověka, ale také peníz, který zaujal místo někdejšího šajnového

krejcaru, který pomalu z paměti prodavačů vymizí, ale v paměti kupovačů dlouho potrvá. S povzdechem vzpomínají a budou vzpomínati na ty časy, kde za ten tenounký krejcárek tolik se koupilo, co nyní za tlustý dobrák. — Ale časy se mění!

Hned jsem řekla panu Hlouškovi (tak se milý ten kupec jmenoval), že byt v jeho domě najímám; a on sám se mi postaral o přenesení věci, pomohl mi vše spořádat a paní domácí musela jsem slíbit, že přijdu na svačinu. V určitou dobu jsem žádost její vyplnila. Stůl byl již pokryt červeným ubrusem, na němž pak stály malované šálky, cínové lžičky, cukrovka bílá skleněná, na způsob dýně, na talířích byly topinky, bílý chléb i máslo. Pan Hloušek obcházel okolo stolu, aby žádná moucha naň nesedla, ačkoliv nebylo o jaké ani vidu v celé světnici. Teprv tu ohlédla jsem se trochu více po světnici, v níž domácí bydleli. Byla velká, prostranná a měla výklenek blíže kamen, kde spala v létě Francla, v zimě ale domácí paní, protože ráda měla hodně teplo; „ba raději méně jíst a více tepla,“ jak říkala. Postele a několik kusů nábytku byly dubové, nepolírované; ale prádelník tam byl z ořechového dřeva, překrásně vykládaný a na něm stály hodiny staromódní, krásně pracované, ve skleněné skříni. — Vždy když odbila hodina, zahrály Mozartův menuet, píseň od Beethovena a rejdivák, jak jsem to napotom a mnohonáctekrát slýchala. Mezi okny viselo zrcadlo nevelké, ale pěkně leštěné ve skvostném rámcí. Mezi obrazy svatých na stěně visel též obraz Panny Marie s Ježíškem, olejovými barvami pěkně malovaný, též ve zlaceném rámcí. Také tam byla lenoška s vysokým vycpaným lenochem a nízkými opěradly pro lokte, potažená těžkou protkávanou hedbávnou látkou, jejíž barvy však vybledlé byly. Všechny tyto věci posledně jmenované zdály se poukazovati, že kdysi v jiných místnostech stávaly a jinou společnost mívaly okolo sebe.

„Koupil jsem to v licitaci po tom, co mu někdy patřival ten zbořený velký dům na konci,“ řekl Hloušek vida, že na tyto věci s větší pozorností se obracím.

„A jak se jmenoval a kdo byl?“

„Martoň se jmenoval a byl pláteník,“ řekl domácí. Vtom vešla

8 Chudí lidé

paní. Francia nesla za ní žlutý plechový tác se starodávnou konvičkou kamennou, v níž byla káva, a s hrnčičky se smetanou. Nechala jsem si tedy další popptávku napodruhé.

„Zde to není sice ve zvyku pít kávu,“ řekla paní, „ale my dva, já a můj starý, jsme už tak na ni navyklí, že nemůžem ani odvyknout.“

„A proč byste odvykali, když ji můžete mít?“

„Ale ona prý škodí?“ pravila paní.

„Čeho člověk střídme požívá, to myslím neškodí, leč jestli jste toho na sobě shledali,“ povídám.

„I pánbůh chraň! To jen moje stará takový bloudek. Ta když se napije, teprv se ptá, jestli jí to neuškodí; proto ale přece odvyknout nemůže.“

„Je to tak, milá paní, — nemůže odvyknout starý ani stará,“ usmála se paní. „Jednou jsme si to umínili, uvařili jsme si polívku, ale měli jsme po ní žízeň; druhý den mléko, dostali jsme štípání; třetí den ptám se: ‚Ty starý, copak dnes mám k snídání uvařit?‘ On se na mne podíval, já na něho; pustili jsme se do smíchu a já šla vařit kávu. Od té doby zůstalo při starém zvyku, a proč by nezůstalo?“

„Ale Francia, jak vidím, nedrží s vámi,“ povídám já.

„Oh, když jsem byla tak mladá, také jsem kávu nepila, jen mléko jako Francia. Já se ji teprv naučila pít, když jsem se vdala za kupce. — Franclina matka posud říká kávě černá polívka a pije ji jen, když mne navštíví.“

„Franclina matka?“ ptám se. „Dovolte, není to vaše dcera?“

„Ne, tu porodila moje sestra, a já si ji vychovala, — protože mi pánbůh žádných dětí nedal, — bezpochyby proto, abychom si mohli sestřiny vzít., Pomyslete si, paní, sestra má šest dětí; to je požehnání! A nemá mnoho, její muž jest tkadlec. — Když měla mít to šesté, umluvili jsme se s mým starým, že bychom si to dítě vzali, hned jak se narodí. — Když se narodila tuta naše Francla, já si pro ni došla, vzala jsem jí chudou jednu ženu za kojnou a vychovala jsem si ji. Myslila jsem: když s ní něco zkusíš, budeš ji mít tím radši, a proto mi pánbůh hodně mnoho trápení s ní seslal. Byla často a těžce nemocná. Ale ať mi nikdo neřekne, že nemůže mít matka dítě ráda, když ho

nezrodila. — Třesky plesky! — Není to pravda! Já to vím podle sebe a děvče nemá tak důvěry k rodné matce jako ke mně; a sestře jsou také bližší ty, co má doma a s nimiž přivykla. — Můj starý, aby měl jednou někoho k své ruce, vzal si chlapce jednoho na starost také od sestry. — Máme ho v městě ve škole. — Ale ti hoši — s těmi nic není; ti se hned odkutálí od rodičů jako jablko od stromu. — A proč by neodkutáleli!“ usmála se paní.

Francla vypila mléko, při čemž mnohdykrát svoje hnědé, krásné oko po nás obrátila, — pak ale vstala, dala „zaplať pánbůh!“ a šla do zahrádky zalívat, jak se omlouvala.

„Není-li jako hřebíčkový karafiátek?“ řekla paní.

„Věru je to krásné děvče,“ povídám.

„Dobře že o tom neví a že jí to nikdo neřekne,“ ozval se domácí. „Ale jest pracovitá a dobrá a nábožná; to se nám na ní líbí. — Pánbůh dej, aby se někdy do hodných rukou dostala. — Umínili jsme si, ať si někdy oblíbí třeba chudého nádeníka, když ji zaslouží, že mu ji dáme. Ale u nás bydlet musí; my bychom toho děvčete postrádat nemohli. — Toho chlapce dám na kupectví, a když by Francla z jiného stavu voliti měla, předám mu po smrti ten krám.“

„To je plánů,“ řekla paní, ťuknouc muže do ramena, „starý, starý! A neřekl jsi ani, bude-li vtom vůle boží.“

„A když nedáš člověku domluvit. Toť přece samo se rozumí, že si člověk jen tak myslí a pánbůh že svět řídí — a když jinak ustanoví, že se musíme podrobit,“ odpověděl starý.

„A vždyť ještě dost času myslit na její zaopatření. — Jest jí teprv třinácte let, ačkoliv by jí každý šestnáct hádal, — a proč by nehádal?“

„Ano, byly jí tři léta, když byl velký oheň,“ dotvrdil pán.

„Tenkrát musela být ve vašem městě hrůza?“ pravím já.

„O paní, hrůza při ohni a po ohni ještě větší hrůza a bída. Ačkoliv se mnoho sešlo příspěvků na poživě, šatstvu a penězích od rozličných dobrodinců z široka daleka — a od vrchnosti, přece bylo dost zle zprvku. — Vrchnost vlastně nejvíce dala; a kdyby jí nebylo, že nás všech poplatků na tři léta zprostita, že jsme dostali cihly, dřevo k stavění, říkajíč zdarma, věru by se nebylo město ani z polovic zase

10 Chudí lidé

vystavěti mohlo. Oprava kostela, fary — škola ničehož neutrpěla —, to beztoho šlo na její útraty, zvony také hned druhý rok se přivezly a krásnější, než bývaly.

— Ale což je to plátno? Škoda, co se lidem na věcech stala, a škoda na zdraví — to se nedá ani nahradit. Ten člověk má mnoho na svědomí.“

„Dověděla se to vrchnost, že byl myslivec její původcem toho neštěstí?“ ptám se.

„Bezpochyby že ano, neboť přišel hned na jiné místo. Ale mnoho mu asi neudělali. Povídá se, že jest v milosti. Ale nechť je to jakkoli; vrchnost hleděla škodu napravit, jak jsem řekl, a člověku tomu to snad posloužilo k pokání. My se z toho také již pomalu vyklujeme, a mnohému zde to byl snad prst boží, aby se nespolehali na ten mamon světa a nechali nádhery.“

„Vidíte, že se nemýlím,“ ptám se, „hořejší díl města že neutrpěl a oheň že jen po ten dům šel a nic dále? Dále jít mu snad vršek překázal?“

„I bože, vršek? Vždyť od dolního předměstí až po ten dům je vždy pomalu do vrchu. A oheň skákal brzy na ten, brzy zase na onen dům, a z Martoňovic domu vyšlehoval jako věž. Nebylo možná už nikde postát. Na rynku nikdo vydržeti nemohl, od boku nebylo k domům přístupu, stříkaček nebylo dostatek, ani ták daleko nedonášely. Byli jsme již zcela v zoufalství. Jak jste viděla, paní, hoření díl města je všecek ze dřeva, a hned ty chalupy za Martoňovic domem jsou pod doškami. A nahoře už jsou stodoly, ty byly skoro plné; za stodolami táhnou se pole, byla na nich ještě nepokosená pšenice, ječmen a tak co je, to by se bylo vzňalo a nebylo by nám praničeho zůstalo; snad bychom byli museli hladu mřít. Proto jsme spínali ruce jen k Bohu; lidská pomoc už tu nic nebyla platna. Měli jsme tehdy staříčkého faráře. Když oheň vypukl, nechal faru farou, šel do kostela a s kostelníkem odnášeli drahé věci a velebnou svátost do širého pole. Přes celý oheň setrval pak tam v širém poli za hřbitovem. Ženy nosily k němu děti a věci a on mezi tím klečel a modlil se. Když bylo nejhůře, no však ty,

Františko, jsi byla venku, a víš to lépe, já byl u stříkaček,“ obrátil se domácí na ženu.

„Ba já na ten den do smrti nezapomenu. Plakaly jsme, modlily jsme se, ruce spínaly, jako beze smyslů jsme byly strachem a hrůzou. Pan farář se ale vždy modlil a s ohně nespouštěl oči. Najednou bylo slyšet křik: ‚Martoňovic dům hoří, po všem jest veta!1 — Tu se vzchopil pan farář, ustrojil se do kněžských šatů, jako když jde o slavnosti k oltáři, vzal velebnou svátost, řekl nám: ‚Modlete se, děti, aby Bůh všemohoucí to zlé odvrátil,1 a šel pořád po poli k hořejšímu městu. Velebný stařeček krácel rychle a tak nesl hlavu vzhůru, že se nám zdálo, jako by to nebyl ani on. Pak jsme ho viděli zrovna nad Martoňovic domem. Stál tam jako v ohni a velebnou svátostí přezehnával oheň,“ pravila paní.

„My byli již nahoře a chtěli právě střechy trhat, když se tu pan farář mezi námi octne, jako by spadl s nebe. Odhodili jsme háky, klekli a modlili se s ním. Jiskry na nás padaly, oheň vyšlehl každou chvíli do výšky, jako by snop ohnivý vyhodil. A vidíte, tak blízko byly doškové střechy, a přece ani jediné stebélko aby se bylo vzňalo! Pan farář stál s velebnou svátostí dlouho nad ohněm, modlil se, až krov domu s hrozným praskotem spadl. Dále oheň nešel. Bylo to věru jako zázrak boží!“ řekl starý.

„A ten myslivec, dal se na pokání?“ ptám se.

„Jak slyšíme, dal se na pokání. Dříve býval ukrutník na chudý lid; nyní prý žádnému neubližuje. — Kdo se odvážil do panského revíru, pokavad on zde byl, běda mu, zbil i ženy, které chodily na roští, což přece dovoleno bylo; a když si zamanul, nesměly děti ani na jahody. Když spatřil v lese muže, že by byl klestil staré větve, aby mu roští přibýlo, — tu teprv býval oheň na střeše. Tu ho buď zbil až hrůza, a jestliže utíkal, nedělal si svědomí z toho, když mu vpálil trochu broků do nohou! Zdá se, že i tenkrátě schválně střelil na střechu, protože prý z toho baráku na něho volali, aby tam nestřílel, že půjdou pro rychtáře! — Kdyby ho ale tenkrátě nebyli skryli, rozkacený lid jistě by ho byl hodil do ohně.“

„A kdo ho skryl?“ ptám se.

12 Chudí lidé

„Jeden z těch, kterým nejvíce ubližoval. — Nechtěl pánbůh, aby zkažena byla jeho duše. Až jednou vám to povím, jestli bude libo, vždyť budeme nyní spolu bývat,“ povídal domácí.

Mluvili jsme ještě o rozličných domácích záležitostech. Mezi jiným napadl mi můj známý. I ptala jsem se, u koho bydlel.

„Byl také u nás se podívat, ale zdálo se mu to malé. Najmul si v jednom z těch velkých domů a ten patří židovi. Dali mu nábytek, ale nekřesťansky s ním zacházeli, co se týká správy a platu. Byl prý zde tuze nespokojen, na všechno že lál a přál si jen být zase v Praze. — Inu ovšem! U nás se takovému pánu nelíbí; zde je to všechno jinaké než ve velkém městě,“ odpověděl mi starý.

Nato jsme se rozešli. Já šla do svého obydlíčka, které se mi velmi líbiti začínalo; když pak se sluněčka záře již jen o malý kousek zdi u samého okna odrážela a když i tam zašlo, dívala jsem se z okna za ním, sledovala jsem je zrakem, až se pomalinku ztrácelo za lesy, za horami. Potom jsem obdivovala ty zlatorůžové červánky, ty obláčky, co se okolo nich chumáčily, a dále tu čistou oblohu, na které měsíc svým mírným jasným světlem svítil s družicí svou, zařící večernicí. — Pak zazněly zvonce stáda, práskání bičů. Kravičky, odlučující se od stáda, každá k své jeslí pospíchaly. Také Sivka, kráva to na nízkých nohách, a za ní mladá jalovička obrátily do úzké uličky, a domácí paní stála na zídce a poplácala ji po hřbetu. Stará Mařenka přišla již s travou domů, volala je k jeslím, děti stály na záspích sousedních a křičely: „Hou a hou, krávy jdou, nesou mléko s smetanou!“ — Před práh vyšla naše Francia, za ní huňatý domácí pes Lapan i chtěl si lehnout před práh. Avšak na silnici rejdlilo mnoho psů, běžel mezi ně. Macek ale zůstal sedět na prahu a díval se na bílé kotě, co se procházelo po farské zdi. — A šlo okolo děvčete mnoho lidí, každý se na ni ohlídl říka: „Dej pánbůh dobrý večer, panenko!“

— a ona každému: „Dej pánbůh!“ Zatím do krámu chodili mladí staří a zvoneček se ustavičně ozýval. Pak přišla děvčata a zastavila se u Francly, dala si ruce pod zástěrky. Jedna druhé se vyptávala, co byly přes den dělaly a co druhý den před rukama mají — a to bylo jen: šila jsem — předla jsem, bílila jsem, byla jsem na poli — a naše Francla, ta

zalívala. Povídalá jim, jaké má pěkné květiny, a zvala je, aby se přišli jednou podívat. — A před prahy vycházeli stařečkové a babičky, ženy i děti a mužů stál tu a tam malý roj pohromadě. A šli okolo nějaké dámy i pánové, ale před těmi Francla uskočila do síně. Hlasitě mluvili německy a hnali se. Lidé, ti se na ně podívali, ale nepozdravili je, protože neradi děkovali, — a když zašli, lidé si o nich šeptali. — A pak šel vysoký, trochu přihrblý muž po náměstí přímo k fáře a děti, jak ho zhlédly, běžely k němu, chtěje mu ruce líbat. Muži smekali před ním, a kdo ho potkal, pozdravil: „Dej pánbůh dobrý večer, pane učiteli!“ — Na malá vrátka ve zdi u fary zazvonil a přišli mu hned otevřít. Ze dveří farských vyběhl krásný černý pes, zaštěkl, ale vida denního hosta, hned umkl. — Vyšel také mladý kaplan a podal mu ruku. Pan farář si právě umyl ruce, odhodil plátěnou halenu i slaměnou čepici, vzal na se černý kabát a též pana učitele vítal. A pak prostřeli pod široký ořech pro tři, postavili na stůl malý korbílek a studená jídla. — Tu zaznělo z věže klekání. — Každý se požehnal svatým křížem, sepjál ruce, a matky braly dětem hračky z rukou, napomínajíce: „Což neslyšíte Anděl Páně?“ — Ve farské zahradě pod ořechem stáli také tři muži a modlili se, a pomodlivše se řekli si: „Pochválen buď Ježíš Kristus!“ Dali si dobrý večer, pak zasedli k večeři. — A hned usadil se černý pes nedaleko stolu. Bílé kotě přiběhlo a vyskočilo na lavici vedle pana faráře a špaček skákal odkudsi, vlítl na roh stolu a pan kaplan mu drobil a dával. Po jídle chvíli poseděli, bavíce se rozmluvou, pak se ještě na chvíli zvolna po zahradě procházeli, než vešli do fary, — a nato za dlouhou chvíli ozvaly se z otevřených oken líbezné zvuky dvojích houslí.

„Poslouchejte, maminko, tatínku!“ volala Francia do okna. „Pojďte ven, vždyť dnes velebný pán s panem učitelem hraje!“

„Ti to znají — a proč by neznali?“ ozvala se domácí na prahu a z okna vykukovaly konce černé čepičky.

Vážné a těžké to byly kusy, co hráli, a dlouho lidé poslouchali, až se pak stmívalo víc a více, tu šli posluchači spat a okna u fary se zavřela, zvuky houslí temně zněly, až i umkly. Tu a tam ozval se ještě smích nebo píseň neb štěkot psa, klapání dřevěnek neb bouchnutí

14 Chudí lidé

vrat. Pak se ukázala před farskými dveřmi služka se světlem, pustila pana učitele ze vrátek, dala dobrou noc a zamkla a světlo zhaslo. Pozhasínala pomalu všechna světla, jen na obloze nebeské ta věčně zářící světla jasněji a jasněji svítala, osvětlujíce temný plášť noci, do něhož bůh zemi zahalil, aby po denním vedru pookřála. Tu se ozval z křovin ve farské zahradě sladký kлокot slavíka; hned se na faře jedno okno do zahrady rozevěřelo a temný stín se z něho vyhnul. Poslouchal tu jistě umělec umělce.

Když odbila jedenáctá a ponocný si odzpíval svoji píseň, zavřela jsem i já okno, myslíc: „Ba ovšem že tu život jinaký!“

Slavík svým sladkým zvukem zazpíval lidem noční zastaveníčko, jako by jim dával dobrou noc, ale kohout veselým svým hlasem zase lidi ze sna probouzel. Od půlnoci již odzpěvoval hodiny a mnohá domácí hospodyně spolehla se jen na toho budiče. — Sotva rozbřeskovalo, vrzala vrátka, tu i tam dřevěnky klapaly po dlážděné zídce před domácím prahem. Z některých vrat vyjížděli čeledínové s vozem pro píci, ale z většího dílu vybíhala děvčata s trávnicí pod paždí, srpem v ruce nakosit trávy s rosou; nebo čím rannější děvče, tím větší čest. — Pak zvonili klekání a lidé započínali den, čímž ho i skončili, modlitbou a prací. — Tichounce někdo zaklepal na dveře, jako dětským prstem. — Zavolám „vejděte!“ a ve dveřích ukázala se Francla s takou svěží tváří, jako by na ni byla rosa padala.

„Rodiče vzkazují dobré jitro, a jak že se vzácná paní vyspala?“

„Já půjdu s vámi dolů a donesu odpověď sama,“ povídám. I šly jsme spolu dolů. Stará i starý mne s přívětivým úsměvem vítali, a že vím-li, co se mi zdálo, to že bude pravda, poněvadž po prvé v tom místě jsem nocovala.

„Zdálo se mi, že jsem přišla mezi samé dobré lidi,“ povídám.

„Dej pánbůh!“ přisvědčil domácí, „to je to nejlepší. Říká se: mezi dobrými lidmi že ráj. — Věřte mi, paní, ono je přece více dobrých lidí na světě než zlých.“

— A kam by se dělo, nemůže býti více koukole než pšenice; kdeže bychom se octli!“

Na stole ležely přichystány modlitební knihy i bílý šátek. — Paní

měla na sobě černý hedbávný kabátek (nosila sice dlouhé sukně, ale s živůtkem a k tomu kabátky). — Viděla jsem, že se chystá do kostela.

„Jestli chvilenu se pozdržíte, půjdem zároveň; jen co jiný šat přehodím,“ povídám.

„I paní, není třeba. Vždyť jest všední den a máte šat čistý. — Ale dělejte, jak chcete, já počkat mohu, pan farář ještě nešel — a proč by šel?“

Já uznala, že má domácí pravdu, a poslechla jsem ji. Když zazvonili po druhé na mši a pan farář s kaplanem do kostela šli, i my odešly za nimi. Než vyšla domácí ze dveří, pokropila sebe i mne svěcenou vodou.

Kostel byl založen ke cti sv. Jakuba, jehož obraz na hlavním oltáři velmi krásně malován byl. — Školní děti byly v kostele a mimo to i dosti lidu. „Když je kostel u ruky, může se člověk vždy na tu boží mši svatou odprázdnit. U nás, to se střídáme se starým ob den,“ řekla domácí.

Pozorovala jsem neobyčejně pěkný zpěv lidu. Rovněž tak pěkně hrálo se na varhany. Když jsem se později paní o tom zmínila, pravila: „Když jsou pěkné varhany a pěkně se hraje, také se pěkně zpívá. Náš pan farář má rád pěkný zpěv a pan učitel je vyhlášený muzikant. — No však uslyšíte v neděli. — Pan farář když nemá ‚hrubou‘, bývá vždy na kruchtě a hraje s sebou na housle aneb jen poslouchá, a proč by neposlouchal?“

Jdouce z kostela setkaly jsme se ve dveřích s panem farářem. Vítal paní Hlouškovou, ptal se na pána a dcerku, a jak již bývají ty krátké otázky, jimiž se zapřádají dlouhé řeči. Paní, cítíc se poctěnou, že s ní pan farář rozpráví, velmi přívětivě mu odpovídala. Při té příležitosti mne představila co novou spolusousedku „protifarskou“, jako ona sebe jmenovala. Nemnoho jsme spolu rozprávěli; ale z toho poznala jsem, že je pan farář muž nevšedního vzdělání a velmi ušlechtilého chování. I postava jeho byla důstojná. Vysoký a štíhlý, měl tvář snědou, ostrých tahů. Na vysokém, širokém čele spočívala síla a myslivý duch. Černé vlasy, černé, bystré, pronikavé oko jiskřilo se pod černým obočím. Člověk stížený zlým svědomím sotva by

pohledu jeho byl snesl. Avšak okolo úst a v usmání jevílo se tolik dobrotivosti, že kdokoli se ho jaksi bál, dokud nemluvě se na něho díval, s úplnou důvěrou k němu se obracel, jakmile promluvil. A hlas jeho byl zvučný jako nástroj, z něhož tak libé zvuky večer vyluzoval.

Tak jsem pana faráře posuzovala hned po prvé. Seznavši později jeho neunavenou péči o svěřené jemu duše, jeho opravdivou křesťanskou lásku, prázdnotu všeho sobectví, s hlubokou úctou hleděla jsem na kněze, jenž se stal dobrodincem celého tamějšího okolí.

Když jsme se panu faráři poroučely, zval nás, bychom ho co nejdříve v zahradě navštívily. — Jakmile jsme domů přišly, paní Františka hned vypravovala svému starému s velikou radostí, co jsme s panem farářem mluvily, a neodložila ani dříve knížky, dokud mu doslova vše nevyprávěla. Starý předl a usmíval se pokojně.

Povídali si lidé po městě o Hlouškových, mých domácích, že jsou hrozní podivínové; ona že jest blázen, že se celý den směje, on že ji musí poslouchat a oba že jsou skoupí, ale sobě že přejou. „Jakým kdo jest, to v jeho moci, a jak o něm se myslí a mluví, to v cizí,“ je přísloví. A kdeže by nebylo pomluvy a klevet, které jestli nespálí, alespoň ušpiní. Podivínství mých domácích záleželo v tom, že u nich panovala neobyčejná čistota a pořádnost, která se vztahovala až i na ty nejmenší maličkosti, takže mohli vším právem v městě povídat: u Hloušků že se může i v podlaze zhlížet. To byla pravda. K tomu přispěla i mnoho stará Mařenka, kterou si domácí do domu vzala zároveň s Franclou. Ta když si pospravila chlév a trávy donesla, bylo ji vidět celý den chodit z kuchyně do světnice, ze světnice na půdu, do komory, na dvorek. Jestli nenesla chovoště neb smeták, zajisté věchet neb hadr, aby kde jaká skvrna, očistila, a kde jaká pavučina, smetla. Sukně měla vždy vykasané, ale vše měla na sobě čisté. Jen v neděli a ve svátek si dala pokoj. V zimě byly síň a podlahy rohožemi pokladené, aby se nemuselo často mýt. Kdyby Hloušek méně pořádný býval, byla by se mu čistoty milovnost ženina zdála přílišnou a mohlo to zavdati příčinu k všelikým mrzutostem, neboť muži milují čistotu, ne ale čištění. Panu domácímu mému bylo ale

vhod jedno i druhé, i sobotní a předsváteční revoluce v celém domě, to postřkávání s místa na místo, že neměl ani kde postát, ani pikslu kam položit, až konečně do zahrádky utekl a odtamtud na každé zaklínání zvonečku do krámu pospíchal trpělivě, ani si neposteskna, ani si nepovzdychna. Každou sobotu si také vynesl domácí všecky svoje kabáty, spodky a vesty i boty na dvorek provětrat to. Paní přinesla k tomu také vždy svoje zimní kožíšky, všední a nedělní, sukнем potažené. A tu probral se každý záhyb, nejsou-li v tom moli. Když si potom domácí sám všecko vyklepal, vykartáčoval a boty vyleštil, paní mu to odnesla, poněvadž prý on neví, na který hřeb které patří.

Jednou když jsem s paní o podobných záležitostech mluvila, povídala: „I na počátku, když jsem se za mého muže dostala, také se plašil, když jsem začala čistit. Ale já na něho po dobrém. Vidíš, řku, máme se rádi; proč bychom si dělali zbytečné mrzutosti? Dopřej mi tu radost; mně není volno, když nevidím okolo sebe všecko jako sklo. A vždyť ty to také máš rád. Co by lidé řekli? Nemá děti a není u ní čisto. — ‚I tak si dělej co chceš!‘ řekl mi starý. Já dělala a on tomu konečně zvykl, že mu nyní také není volno, když není všecko jako sklo. Když pak ho začaly oči bolet a lidé mu radili, aby šňupal, mrzelo mne to dost. Raději bych byla, kdyby kuželky koulel, ale mlčela jsem, až kdy tomu začal navykat. Tu mu povídám, že by to neměl dělat, že je to ošklivý zvyk. ‚No,‘ pravil, ‚něco za něco! Já navykl tvému pořádku, navykni ty šňupání!‘ Co jsem na to měla říci? Ale člověk navykne všemu, dokonce když se mají rádi. Proto veselá budu, a proč bych nebyla?“ usmála se paní. Ano, byla veselá, paní Hloušková, a ráda se smála, ale nestalo se to nikdy na útraty cizího. „Jsem ráda na světě,“ říkala, „a proč bych nebyla? Pánbůh mi dal všecko: dobrého muže, hodné děti, — neboť ten náš chlapec je také hodný; máme živobytí dobré i musel by se na mne pánbůh hněvat, kdybych se měla za to ještě mračit. Ba ne! Čistota je půl zdraví a veselost celé; a proto jsem já nikdy ani nestonala. Já děkuju pánubohu každý den, že jsem taková, jaká jsem. Copak by dělal můj staroušek, kdybych byla mrzutá? Neměl by mne ani tak rád, vid’?“ —

A tu se na něho usmála a tak srdečně podívala, že se nemohl člověk na ni zlobit. Pan Hloušek se také usmál, šňupl si a předl dále. On se nezdál tak vesel na oko, ale uvnitř byl velmi spokojený a nadmíru dobrý člověk. Jeho jediné mrzení bylo to, když se v určitý den vozka, jezdící do Hradce a Jaroměře, před domem neukázal. Když ale bylo slyšet práskání biče, říčení hřebců a nákladní těžký vůz u předpraži se zastavil a vozka v modré kytli soudeček neb bedničku složil, pan Hloušek ho vyplatil, sklenku dobré slivovice přidávaje, když zboží za dobré shledáno a na určitém místě uloženo bylo; tu se zase rozhostila po tváři domácího pána ona klidnost a spokojenost, která byla odleskem jeho duše. Skoupí byli moji domácí oba dva na takové lidi, kteří ze žebroty dělali řemeslo. Těm nedali nic a zostra je odbyli, zvláště přišel-li muž napilý a ženská nečistá, otrhaná a začala odkrývat nahotu svoji a dlouhých řečí rozkládat o své bídě s tváří beze všeho citu. Takové odbývali zkrátka. A když slyšeli, jak pěkně pan farář odbyl drzého jednoho chlapa, který žádal, aby prý mu dal pan farář na cestu do Maria Celly, že tam chce putovat k Panence Marii, tu si dokonce nedělali z toho žádné svědomí a domácí paní odbývala je slovy pana faráře: „Až bude pánbůh rozdávat tulákům a lenochům, pak si přijďte!“ Ovšem že taková a podobní lidé jim nadávali, po městě je roznášeli, že jsou skoupí, že nemají slitování s chudým člověkem. A byli zase ve městě lidé, kteří rádi takových řečí se uchytili a kteří těm žebrákům almužnu dali, jen proto, aby dále šli a řekli, že jsou hodní.

Ale v pátek býval u Hloušků hned ráno veliký hrnek polívky při ohni, dobré mléčné a paní si vyměňovala drobné stejné peníze v krámu a vysypala, co bylo v pokladničce v almárce přistěnní. Pan Hloušek chodivával před ohněm každý den na pivo a vypil máz i více, jak byla společnost. Doma se též vždy něco teplého dělávalo k večeři. Po ohni to již nešlo. Ale když se jim zase dobře vedlo, přišli jednou z kázání, kde pan farář mluvil o milosrdenství a jak může každý člověk i z mála dávat a jak má jeden zbytečných potřeb a druhý nedostatek. I přemýšleli o tom Hlouškovici manželé a pak si povídali takto: „Máme se dobře, pánbůh nám požehává.

Jakpak, kdybychom si každý den s něčím na ty vzpomněli, co nemají ničehož?“ A tak povstala ta pokladnice. Co se nedalo tulákům, dalo se tam. Třikrát za týden pila se místo piva voda, také tam přibylo; rozličné maličkosti, co se v domě zpeněžily, to se tam také dalo a na „dobré jitro“ a na „dobrou noc“ krejcar. Z těch drobtů vzrostlo do roka hezkých pár zlatých. A to se ještě z nich brával každý pátek nějaký přídaveček k obyčejné almužně starým a opravdu chudým žebrákům, kterým se každý pátek mimo to hrnek polívky dával. Ostatní peníze z pokladničky se vždy o vánoce rozdělily mezi dvě neb tři chudé rodiny.

Každou neděli bývala pečeně a mnohem více jídla než všední den, že se mohl každý právem diviti, kam to ti lidé dávají. Ale když přišla paní z kostela, stály již hrněčky přichystány a paní volala: „Honem, Francla, uchystej se! Mařenko, sukně spusť a nezapomeň v ruce hadr; hned to máte uchystáno, a proč byste neměly?“ A tu dala do hrněčků polívku, tam kus masa, do třetího něco jiného neb pečeně — a Mařenka ukryla hrnky pod zástěru a pospíchala k rybníku, kde bydlela chudá žena s dvěma dětmi, začasťe jsouc churavá. Francla přikryla hrnky šátkem a uličkou běžela zadem k devadesátileté babičce, kterou živila dcera, sama nemajetná. Děti, též chudé, živily se jen přádem. Odpoledne přicházival vždy Jakub Halina, o kterém hned se více dozvíme, a ten dostal třetí výsluhu. „Ale jen žádnému nepovídejte!“ prosívala vždy paní. A kdo ví, jestli byli obdarovaní jejího slova tak poslušní, aneb se dobré tak rychle neroznáší jako zlé; nikdo o tom nemluvil. — Co napředl domácí, ona a Francla přes zimu a léto, to bylo pro domácí potřebu a na vybytí obou dětí; co napředla Mařenka, to patřilo chudým, a když bylo utkáno, vybíleno, rozdalo se dle uznání. Když ale přišli sousedé na návštěvu a řeč k řeči se shodla, že se i o chudobě mluvíti začalo, a soused neb sousečka říkali: „Já dělám to a to; — dala jsem do chudé kasy tolik a tolik; — v pátek žebrákům také dávám, ale má z toho člověk jen nevděk, nic více, ti lidé nezasluhují dobrodiní“ atd., tehdy říkala vždy paní domácí: „I já také nedám, nic nedám takovým lidem. A když bych dala, musela bych věděti komu, — a

pak bych neočekávala žádného děkování!“ „Za nevděčníky odsluhuje se pánbůh!“ říkal zase domácí. A on to mohl vpravdě říci, neboť se mu všechno dařilo a při všem jeho díle bylo boží požehnání. Oni také všechno počínali a končili s pánembohem, ať již sedali k přádlu aneb vycházeli z domu; vše jenom s bohem, a proto se jim to dařilo a mělo trvání.

Hned první dni, když jsem přišla do města, potřebovala jsem bezpečného posla. Měla jsem peníze a písemnosti poslati do jednoho místa v horách, kam pošta nejede. Řeklo se mi, že to rychlejší, když se vypraví posel. Povídám to domácímu. „Nevím v celém městě bezpečnějšího člověka, za něhož bych vám tak ručiti mohl jako za Jakuba Halinu.“ — „Dobře, zjednám ho tedy.“ Mařenka proň běžela; štipal právě na faře dříví.

„Paní, poctivějšího člověka neznám,“ řekla domácí. „Je to vtělená úslužnost a dobrota; lidé mu ale přezdívali blázen.“

Za chvíli vycházel z farních vrátek za Mařenkou muž vysoký, mohutného těla, trochu shrbený. Měl na sobě halenu, košili a spodky, vše z hrubého režného plátna, na noze dřevěnky, krk a prsa holé, okolo pasu úzký řemínek.

„Tak chodí celý rok; v neděli má šat z bílého plátna a boty a v zimě vlněnou halenu a spodky a vysoké bačkory. Na hlavě v létě v zimě nízkou vlněnou čepici s černým prýmkem,“ povídal domácí. „Býval vojákem, ve Vlaších také byl kolik let a o vánoce, Nový rok a velikonoce bere vždy na sebe vojenský šat, když jde na hrubou; jindy ho má jako svátost ukrytý v truhle. Ten šat, co nosí, sám si zřídil, když se vrátil z vojny. Nikdo zde takovou halenu nenosí než on; a proto mu říkají ‚halina‘. A ta přezdívka tak zdomácněla, že na jeho pravé jméno každý zapomíná. Jmenujeme ho u nás ale obyčejně Jakub.“

Vtom Jakub řečený do dveří vešel. Pozdravil, ale kdyby nás bylo více bývalo v pokoji, nebyla bych věřila, že ten mládenecký hlásek vyšel z prsou tohoto silného muže. Hlava jeho byla neobyčejně pěkná. Čelo vyklenuté, nad obočím jen as tři hlubší linie; s čela až do polovic hlavy nebylo žádných vlasů, ale vzadu a podél skrání

byla lebka hustě šedinami obrostlá, které se mu v týle a za ušima stáčely v kroužky. Nos orličí, ústa pěkně stažená, pysky úzké a za nimi zdravé, bílé zuby. Bradu trochu dohora vyhrnutou a uprostřed malý důlek, bradu to, která sluší tvářím ušlechtilého rázu. Pleť velice čistou, ba svěží jako u děvčete, s kterou jeho šediny ani nesouhlasily, oko modré jako nebesa, čisté, výrazu skoro dětinného. Překvapila a mile dojala mne jeho tvář, ale hlasu jeho nemohla jsem dlouho přivyknout.

„Jakube!“ řekl domácí, „tato paní naše ráda by posla do hor; má jí tam donést peníze a písma; šel byste tam vy?“

Jestli mi to vzácná paní svěří, půjdu, ale nezná mne?“

Vždyť známe my vás. Dost na tom,“ odpověděl domácí.

Úsměv spokojený přelítl Jakobovu tvář.

„Já vám důvěřuju, Jakube, i bez zaručení. Zítřa, chcete-li poselství přijmout, přijďte si pro list a peníze,“ povídám.

„Budou to prosím stříbrné či papírové?“ ptal se.

Byla mi ta otázka divná, ale odpověděla jsem, že stříbrné.

„A mnoho jich bude?“ dále se ptal.

„Za sto zlatých!“

„Hm — a to by se nesmělo proměnit v papíry?“

„A pročpak?“

„Já bych si je mohl lépe skrýt. Nebývá všude cesta jistá a pánbůh má rozličné čeládky na tom světě,“ odpověděl.

„Mohu je i proměnit. Tedy si jen ráno přijďte.“

„Ano přijdu,“ řekl a odcházel, ale ještě se obrátil, prose mne, abych peníze k písemnostem nedávala.

„A pročpak říkají lidé Jakobovi blázen?“ ptám se.

„Že je tuze dobrý a poctivý,“ usmála se paní, všechno, co mu kdo svěří.“

„A to nazývají bláznovstvím?“

„Ba to! Ono se mnoho nelíbí lidem, co se líbí pánubohu,“ mínil domácí.

„Čímpak se živí Jakub?“

„Dělá všechno, co mu kdo k práci dá. Co jest zde pan farář,

22 Chudí lidé

pracuje často na faře, ačkoliv mají už své staré sluhy. Nejvíce kálá dříví. Jakmile se vrátí z hor, radil bych paní, pošlete ho do lesa pro dříví, aby je rozkálal, by do zimy vyschlo. Žádný s tím lépe zacházet neumí; viděti dříví rozštípané od něho je radost; jedna štěpinka jako druhá, drobné a jak vysoustrované. A když je pak srovná, to je vám ulitá zeď. A ta rychlost jeho při všem, to je k podivu!“

Slíbila jsem, že ho pošlu pro dříví, a šla chystat listy. — Druhý den ráno, právě si věci k odeslání pořádám, slyším přede dveřmi Jakubův hlas. Když vešel, nebyla bych ho skoro poznala. Byl celý roztrhaný, samá záplata, po straně žebráckou mošnu a hůl; vyhlížel jako nejbídnější žebrák.

„To je tak nejlepšší, vzácná paní,“ řekl, „za tímto oděvem nebude nikdo hledati peníze; mohl by je ale hledat za mojí halenou. Sem je dáme!“ řekl, ukazuje na jednu velikánskou záplatu na boku, „tu je dobře schováám a písmo si skryju na holá prsa.“ — Jak řekl, tak i udělal, a když se na cestu posilnil, odešel připovídaje, třetího dne že se vrátí.

Tak jsem poznala Jakuba, poctivého nádeníka,, kterému pod jeho hrubou halenou šlechetnější srdce bilo než mnohému pod drahým sukнем!

Nevrátil se třetího dne večer, jak chtěl, a domácí hned řekl: „Jistě že nezastal toho pána doma; ale to vám přinese písemně,“ Vskutku tak i bylo, Čtvrtého dne časně zrána přišel, a podáváje mi list, pravil mi svým jemným hláskem: „Bude to tu stát, proč jsem nepřišel včera večer,“ — Přítel mi psal: „Posel, kterého jste mi poslala s penězi a listem, je vzor správnosti a poctivosti, to jsem seznal, Musel na mne čekati od poledne až do noci a seděl venku u plotu celý ten čas, poněvadž ho moji lidé, nedůvěřující šatu, nechtěli pustit do domu, Když jsem přijel, přišel hned k vozu a dal mi list; peníze mně ale dříve nedal, až jsem, přečta list v pokoji, na dvůr pro něho poslal, — a pak se mne ještě dvakrát ptal, jsem-li ten a ten, — a hned jsem mu to musel dát písemně, že mně peníze dal a že musel čekat, — Přál bych, aby takových diamantů více bylo na světě mezi chudinou,“ Ba jest jich, jenže si jich nevšímáte, že vás odstrašuje ta hlína, jíž oblepeny

jsou, Až přijde znalec, hlínu odklidí, lesk jeho vám ukáže, tu teprv si ho všímáte, ale ne proto, že jest diamant, ale aby se hodnota a krása vaše zvýšila, Ale co na tom? Jest jedno oko, které zná všechny ty skryté poklady v temnostech země, zaplavené hlínou a blátem a zakryté i v tvrdých skořepinách, ono je vidí, zná jich cenu a přijde doba, kde je andělé vynesou na světlo a třpytiti se budou v koruně té nejkrásnější, — Když jsem chtěla Jakobovi platit, nechtěl dokonce peníze, že už mu ten pán cestu zaplatil a že si dvakrát cestu platiti dát nemůže, Darmo jsem mu říkala, že mi do toho nic není, co mu ten pán dal; já že jsem si ho zjednala, On stál na svém, že si nedá nic platit, než co zasloužil, ať mu to již zaplatila jedna nebo druhá strana,

„Vidíte nyní, proč mu říkají lidé blázen?“ pravila mi domácí, když jsem jí to povídala. Já to pochopovala.

Druhý den poslala jsem ho pro dříví do lesa, dajíc mu peníze na fůru i na dříví. V deset hodin večer přijeli. Vozka složil dříví na zídku a domácí řekl

Jakubovi, že je může nechat venku, dříví že nikdo neukradne, spíše kdyby to rohlíčky byly nebo chléb.

„Ba!“ řekl Jakub. „Ale přece by se mohlo stát. Ono je lehčeji brát z hromady, než si jít teprv do lesa. Já budu hlídat.“

„Ale vždyť je tu Lapan, uvážem ho tu, když byste se bál. A já spím nedaleko okna.“ — Ale Jakub přece jen že zůstane. Nechali jsme ho. — Ráno časně vykouknu oknem: dříví to tam! Zídka čistá, zametená, ve dvoře vše stálo v sáhách. — Domáci se mému divení smála.

„Inu vidíte, to máte takového blázna. Nedá mu to pokoje, až je to, jak to má být. — Celou noc vozil uličkou na trakaři dříví, a teprv když je srovnal, zavolal mého starého k tomu a šel pro Andulku, aby mu šla pomoci je přerézat.“

„Ale přece musí také spát?“

„I bože, ten nespí ani tolik jako pták! A bůhví jak on spí; na loži nikdy. Tomu je jedno, spáti — nespáti. On trochu si hlavu založí na rameno, — za chvíli vstane a už se vyspal! Ale zato se dlouho modlívá ráno a večer; rád chodí každý den na mši svatou. Když nemá napilno,

to ho můžete vidět každý den v kostele; klečívá v koutku za pravým sloupem a vždy pláče. Je vám to dobrý člověk; škoda, že se nikdy nesměje. — Ale nikdy, povídám vám paní! Já ho znám patnácte let, co je zde; ale nikdy jsem ho neviděla, že by se byl zasmál.“ Paní ráda viděla veselé lidi okolo sebe. „Kdyby raději on více se smál a Andulka méně. A proč méně?“

„Kdo je ta Andulka?“ ptám se.

„Sestra jeho. Ta je ubohá, má křivou nohu a má ošklivý návyk, že se přes chvíli směje pro nic a za nic. Myslím, že ona tak zcela dobrý rozum nemá. Bývala prý také mnoho bita; a jest to hřích takovému ubohému stvoření se posmívat.“

Po mši svaté přivedl si Jakub Andulu. Silně kulhala. Byla nevelká, ale těla dosti silného. Její pleť nebyla čistá, svěží jako bratrova. Měla velké, černé oči, ale beze všeho výrazu; okolo úst divné trhání nervů a přes chvíli se zasmála. Kdo tomu nebyl uvyklý, až nemile ho dojal ten studený, prázdný řehot. Když pak ji Jakub okřikl: „Andulo, pamatuj se!“, tu hned přestala. Při práci mu ale statečně pomáhala; byloť vidět, že, i s ochotností.

Odpoledne téhož dne přišel pan domácí ke mně na přás-tvu s kolovratem; paní byla pozvána komusi za kmotru. Poněvadž to způsob, že musela i do domu na hody, nebylo naděje, že tak hned přijde, vyzvala jsem ho tedy nahoru. — Sedli jsme si do síňky k oknům, kde bylo vidět do dvorku, na zahradu, na hřbitov, do polí i na hory — a kde bylo také dobře slyšet zvoneček u krámu. — „Kdepak je Francla?“

„Má tam známou od vedlejších, budou se prý učit nějakou novou písničku.“

„Francla má velmi pěkný, jasný hlas; slýchávám ji často v zahradě, tam spustí z plného hrdla.“

„Ona vůbec více zpívá než mluví,“ řekl domácí. Za chvíli ozvaly se také oddola mladistvé dívčí hlasy, zpívající tehdáž v okolí tom málo známou píseň „V borovém na skále háji stála někdy poušť!“ — Mimo to znala Francla písní veliké množství. Jak byla sama aneb

venku, ústa se jí nezavřela. — Staří také zpívali, ale písně nábožné, v adventě „S nebe posel vychází“, okolo vánoc „Narodil se

Kristus Pán, radujme se!“, v postě „Již jsem dost pracoval“, pak „Maria pod křížem stála“, ale kterou skoro každý den, jak zasedli k práci, zpívali, anebo zrána v zahrádce když byli, to byla krásná píseň „Tvůrce mocný nebes, země“, „Mé jsi potěšení, můj Ježíši“. Když jsem přišla mezi ně, nepřestali, jen mne pobídlí sednout a zpívat s nimi, což jsem i udělávala.

„A vycházíte dobře s vedlejším sousedem?“ ptám se domácího, když jsme usedli na síňce.

„Dobře; on dělá ovšem většího pána, ale co z toho? Má také větší kram a více v něm, ale mnoho na kredit, a toho já se bojím. Já raději z ručky do ručky. Ovšem to nemůže při větším obchodu být, a jen při takovém jako u mne. Já prodávám pomalu, ale mám odbyt vždy a nikdy se mi nic nezkazí, protože už vím, co čas od času spotřebuju. Já nic neberu, o čem vím, že bych neodbyl, a tak mi to chodí. Soused má všeličeho, má v tom ale také mnoho peněz a má i dluhy. Ostatně nejsou nehospodáři. On své věci rozumí; ale jest tu kolik dětí, — chce z nich míti lidi študýrované a k tomu mnoho peněz potřebí. Proto mu přeji, aby hodně prodával, třebaš ke mně méně chodili; já toho věru tolik nepotřebuju jako on. Oni sice vedou větší dům, ale nejsou, jako to zdejší panstvo bylo a jest; alespoň on. Paní se nedivím; ona jest tak navyklá, jest z domu většího, její otec byl také pláteník bohatý a ona pobyla ve Vídni na cviku. Je to sestřenice Martoňovic, tam z toho zbořeného domu.“

„A kdopak je ten, co tu chodí denně okolo a obyčejně zastavuje se u sousedů? Je to pitvorný mužiček na krátkých nožkách a chodí po špičkách. Nosí vysoký kastor, modrý frak se žlutými knoflíky, nankinky, bílý šátek, žlutou vestu, zlatý řetěz u hodinek, a u kapsy, kde je má zastrčené, velikánské karneolové bambule mu visí. A vždy má červený deštník, byť byl čas sebejasnější; každému, kdo ho potká, velmi zdvořile se ukloní, řekne ‚služebník‘, i kdyby to dítě bylo. Kdo je to?“

„To je syn z toho domu, mladý Martoň. Ale zde mu říkají

Martoněk, protože je tak malý a pitvorný. Tak, jak ho vidíte, chodí celý boží rok. Jen v zimě že změní letní s teplejším oděvem; ale šátek, vesta musí být vždy žluté a bílé barvy; — bez té červené střechy ho jaktěživ nikdo neviděl, snad s ní i spí. Milá paní, to bylo tak. Když já byl malý chlapec, to při dešti střechu nad sebou nikdo nenosil, leč zdejší kupci pláteníčí. Ti to přivezli s sebou ze světa, a proto, kdo ji měl, bylo vidět, že je bohatý pán. Och ti kupci přinesli mnoho zlého s sebou; ale trest za to padl přece nejvíce na ně samé. Nyní smějí se někdy lidé, že Martoněk nosí střechu pod pažďí, a do domu že prší. Ale on je vám chytrý nad žida, plný sladkosti, úlisnosti, a kde vidí zisk, dá si třeba do očí plivat. To není otec! Ale kdyby měl jmění otcovo, nebyl by také nikdo při něm vyzískal jako při otci. Jeden i druhý to na lidech udřeli; tenhle by to raději schoval do truhlice a druhý, aby to mohl prohýřit. Ale marnost je chyba Martoňkova. Která ženská s nim umí zahrávat, ta od něho mnohý groš vyloudí. Myslí, že je krásný a že mu všechno sluší. Zdejší děvčata si z něho vždycky smíchy ztropí. Už by mohl mít rozum; není mladý. A sestřám nedává skoro nic, a měl by, neboť on přece jen něco shrábl. Měl již rozum a lidé, kteří skrze otce přišli na mizinu, ti darmo neukazují na jeho zlatý řetěz a prsteny a darmo neříkají: „To ukradl nám!“ Těch dvou starších sester nelituju; posud nemohou tu pýchu odložit a vidíte je vždy jen pode šláří.“

„Ano, jedna má zelený, druhá žlutý; ještě jsem je v tváři neviděla.

„Vždyť ony sotva před oltářem božím se odkryjou, aby je někdo neuhrnul, jako by ještě bylo, co bývalo. — Ale té třetí, Florinky, jest mi líto. Ta byla malým děvčátkem, když se to neštěstí v domě přihodilo. Ta za nic nemůže, málo z toho ze všeho užila, protože se narodila teprv po devíti letech po druhé dceři Hedvice. Aby paní nepřekážela v domě, dali ji ven na chování k jedné tkalcové, a teprv když mluvila a začínala běhat, vzali si ji do domu. Sotvaže pak trošku povyrostla, mohlo jí být šest sedm let, přišlo to neštěstí. — Ona z té nádhery málo užila a nepokazila se. A proto zůstala hodná. Lidé ji mají rádi a pro ni mnohý odpouští také i těm druhým

a leccos jim poskytnete. — A má ubohá ještě všeliké křížky svoje.“ Domáci měl pravdu. Ta Florinka mi kolikrát napadla. Byla to krásná blondýnka a vidívala jsem ji v kostele vždy velmi nábožně se modlit. Neměla nikdy klobouk jako sestry, rusé vlasy vždy krásně spletené, modré tisknuté šaty, bílý límeček a zástěrku, slovem: jak si všechny řemeslnické dcerky chodily, tak jsem viděla vždy i ji oblečenu. — Povídali si ale o ní, že umí hezky ruční práce, že v domácnosti všecko si pospravi a že zná i pěkně psát česky i německy, že se vždy ve škole dobře učila. — Povídala mi ale ještě něco domáci, totiž že ji má rád jeden z rychtářových synů a ona jeho. Rychtář měl tři syny: dva měl doma a jeden byl vyučen tkalcem. Ten odešel do světa na zkušenou a byl to ten, co měl Florinku rád. — Rychtář tomu ale náramně bránil. Nevěstu z takového domu, pravil, že nechce; on že byl jaktěživ poctivý, že nikoho neodřel ani neokradl, jako ten bankrotář, který sta lidí na mizinu přivedl, slovem: syn nesměl před otcem o své lásce ani mluvit: ale tím více myslel. — A Florinka musela poslouchati také denně stejné kázání od sester, že co si myslí chtít takového sprostáka, syna říkajíc sedlákova, třebaš byl rychtářem, který nebyl hoden býval nebožtíku otci přezky u střevíců zapínat. Na takového že by ona chtěla myslit, Martoňovic dcera! — A Florinka také mlčela, a myslila přece na něho. — A tak se ty dvě duše, které měly zcela jiné náhledy než jejich příbuzní, přece sešly; pověděli si, že se mají rádi, poplakali si. Mánek slíbil Florince, že žádná jiná nebude jeho než ona, že bude strádat, aby si něco u hospodařil do začátku a od otce ničehož žádat nemusel, mimo požehnání, a to že přece vyprosí. A Florinka slíbila, že mu zůstane věrná, že se bude za něho modlit a že bude pracovat. A to si slíbili u lesa pod obrázkem Panny Marie. Někdo je tam sice poslouchal, ale oni to nevěděli a nedověděli se. Já to také dlouho nevěděla, až mi to ten jistý pověděl. Florinka zůstala slovu svému věrná i věděla prý dobře, že Mánek také slovo drží; ale kdo jí to pověděl, to nevím.

Když jsme seděli s domácím v síni u okna a on se zmínil o Florince, že jí lituje, věděla jsem, kam bije, poněvadž mi paní jeho o tom povídala, když jsme Florinku v kostele viděly a mně se zalíbila.

Nevěděla jsem však po tu hodinu, proč lidé na rodiče tak lají. Slova bankrotář si lidé v hlavním městě žijící nehrubě všimnou. Proto jsem se ptala, co to tedy s tím domem a jeho pánem bylo. Můj dobrý domácí mi všechno vypověděl.

„To víte, milá paní,“ začal, „že zde u nás již a tím více v horách větší díl lidu se živí od přádl a tkaní. Dokud plátna rukodělná samopřízná platila, bylo nám všem dobře. Nebývalo bídy a hladu mezi lidem, leč při velkých neúrodách. Ale co nastala plátna strojná, bavlnou míchaná, jsme zabiti. Čím dále, tím tu bude hůře, jestli se nesmiluje bůh a jinou cestu k výdělku lidu neukáže. Neboť co se nyní dělá, to je stín jen toho, co bývalo dříve. U nás, jak sama víte, není klesání to ještě ani tak patrné ve všem, ani tak zhoubné, jako když se přijde dále do hor, kde je srdce obchodu plátenického, odkudž se po celém říkáje světě plátno rozváželo. — Ale i tehdáž, kdy dobře bylo, mohlo být lépe chudším tkalcům a přádelníkům, než bylo, kdyby je byli kupci nedřeli. Ti plátna za laciný peníz od nich kupovali, ještě i na míře je šidili, a sami pak bohatli. Jak měl který hezký pár tisíc, tu ovšem rostlo to skokem, on mohl se pouštět do velkých špekulací a už vedle něho ten menší neobstál, který nemohl do velkých měst a cizích zemí zboží rozesílat. Dost vzdychali ubozí tkalci a přádelníci, kteří při té bramboře, mléku a špatném chlebě celý rok u stavu a kolovratu seděli, že mají ublíženo, aby se jim přidalo, že nemají nižádného výdělku při kopě. Ale kupec nedal více, tkadlec potřeboval peníze, musel dát, byť i s pláčem. Kupec byl jeho pán: od něho závisela veškerá jeho živnost; kupec našel za jednoho prodavače sto jiných, ale tkadlec by si byl musil kupce teprv na kolik mil hledat. A tak pracoval, dal život i krev, a kupec tyl z jeho mozolů. Zde v městě bylo před léty několik bohatých kupců. Posud jsou tu tři. Však vidíváte z předměstského velkého domu vyjíždět kočár v neděli a v kostele ve zvláštní lavici sedět nádhernou paní. Ta s nikým ve městě neobcuje. Jen dvakráte do roka do Vídně jede do společnosti, a když přijede muž, baví se s ním a s Francouzkou, co má u dětí. Jeho děd byl z jednoho baráku nedaleko rybníku. No, tomu prý se ještě nejlépe vede. Ona je prý bohatá. Ale ti ostatní, to je mnoho

vřavy a málo slávy. Za mých mladých let byl jeden z nejbohatších a nejvyhlášenějších v celém okolí kupec Martoň. Tenkrát stavěl si také ten dům, co nyní zbořen. Vím to jako dnes, když jsme se pozdálce dívali, jak se dával balkon a okna zasazovala, i jak tam dělali tabulové podlahy dubové a napouštěli voskem a jak hedbávnými a drahými čalouny polepovali. A pak přivezl nábytek, bůhví až odkud. Bylo tam deset pokojů panských a v každém byl nábytek jiný a drahá zrcadla, obrazy a po samých drahých kobercích chodili a na stříbrě jedli a nechali si posluhovat. Dva kočáry měli a koně. Jak si zamanuli, vyjeli; a ba, ani do kostela ten kousek cesty nikdy nešli pěšky. A kterak teprv ten stroj na dětech a na nich! To bylo samé zlato a hedbáví u všední den i v neděli. Když jeli a lidé je pozdravovali, žádnému ani nepoděkovali. Chudý člověk, žebrák nesměl blízko dveří, aby prý nenadělal, odpusťte, vši. Lidé spínali ruce a hrozili se. Každý říkal: „Bože kdyby starý pantáta a panímáma vstali! Co by ti říkali: co oni těžce nachovali, to se tu tak promrhá.“¹ Děd těchto dětí byl velmi hodný člověk. Ten přál lidem živobyті a pánbůh přál zase jemu. On se nosil jen po městsku, žena jeho též. Když musel do světa, nepřivezl s sebou žádných špatných mravů, ani novot. Syn jeho se už nezdařil po něm. Jak ho dal do Vídně do skladu, kde skoro celý rok byl, tu se tam už přiučil naskrze všem těm cizím mravům, a také špatným, i prohýřil mnoho peněz. Jak otec to na něm zpozoroval, vzal ho ihned domů a musel zůstat doma. Ale to nebylo nic platno; on již přinesl s sebou nakaženého ducha. Na neštěstí umřeli mu otec i matka záhy po sobě. Vše, co tu bylo, patřilo jemu, jedinému dědiči. Začalo to chodit všude jinak. Mladý se oženil, přivezl si ženu ze světa, myslím, že byla z Vídně, a povídalo se, že je také bohatá. Byla hezká jako Florinka; ale příliš strojná i rozkošná. Staré hospodářství zcela pominulo; vše chodilo po pansku, obchod se zvětšoval; a pak vystavěli i ten dům a přestěhovali se do něho. Každý rok odjeli na čas do Vídně. On býval též delší čas na cestách obchodních. V domě bývalo hostů, a když slavili nějaké slavnosti domácí, nezřídka se zřídil i ohňostroj, což muselo stát veliké peníze. Sluh bylo v domě množství.

Již u otce byl dohlížitelem při skladu pláten Jakubův otec, Zahrádka, a starší měli ho rádi pro jeho poctivost. Jakuba držel starý pán na rukou co kmotr. Za času starého pána vystavěl si Zahrádka chaloupku nad úvozní cestou, nedaleko za domem zbořeným. Tenkrát to byl sklad a to místo patřilo starému pánu, i to, na němž stavěl Zahrádka. Starý pán mu ho daroval. Mladý nechal Zahrádku ve službě; vědělť o jeho potřebnosti a poctivosti, a ten sloužil mladému jako starému, s touž poctivostí a věrností. On měl i mladého rád, poněvadž ho viděl růst a mnohdykrát na kolenou ho vyhoupal. Také říkal, že nemá pán špatné srdce, ale že ho zkazil svět a žena. Často se též osmělil napomínati pána; on viděl dobře, kam to vše povede, ale musil posléze nechat tak, vida, že se mu ukázalo, co jest, a že se nesmí rovnati k pánu, aby ho směl napomínat. Jakuba nedal tatík na řemeslo tkalcovské; dal ho učiti tesařem a říkal, že nedá žádného na tkalcovství, aby z nich nebyli žebráci. Měl ještě dva chlapce, mladší než Jakub. Andula se jim pozdě narodila; bylyť jí asi tři roky, když Jakuba odvedli na vojnu. Nemuselo se to snad stát. Ale Martoň chtěl ho mít k své ruce za lokaje. Že mu ho ale starý nechtěl dát, dal jej odvést, tak alespoň můj otec říkal, že tomu je; k otci do krámu to všechno z domů chodilo a leccos se propovědělo. To starého tuze trápilo a už ho nic v tom domě netěšilo. To ale pán cul a dal mu na srozuměnou, kdyby odešel, že je znicen; on neměl upsání, že mu starý pán daroval místo na tu chaloupku, co na pánově gruntě stála. Co dělat? Vida, že by tu nic neprospělo, zůstal, ale trápil se a chřadl. Žena jeho vždy v domě práci mívala co pradlena u paní a děti jeho také v domě bývaly a trpěly se tam, a sice proto, aby měl mladý pán s kým hrát. Starý Zahrádka dokonce tomu nechtěl, a jak je dal do učení, nesměly do domu páchnout. Ale žena byla by to ráda viděla; ona jim přála to dobré sousto, co někdy dostaly, a ten kousek šatu. Než muž dobře uznával, jaké zlé následky takové pomlsování mívá u dětí, zvláště chudých, mnohdy že se těmito laskominkami duše otráví navždy. „Raděj o Černém chlébu, ale poctiví buďte,“¹ říkal dětem. Jakub si to pamatoval. Nebyli tak ti druzí; a dobře, že je pánbůh záhy ještě k sobě pozval, než by hanbu byli uvalili na sebe. Neštěstí bylo,

že jim otec umřel. Po několika letech, jak se Jakub dostal na vojnu, přišel ho ještě navštívit ve vojenském šatu. Tehdáž jsem ho viděl; koupil u mého otce v krámě pomeranč, aby prý se tatík ovlažil. To byla tenkrátě vzácnost, ale otec to mohl mít, protože se prodaly; nyní k čemu s takovou věcí se držet? Byl vám to velmi hezký chlapík. Záhy nato starý Zahrádka zemřel. Ten jeden chlapec byl v učení, ale zběhl, a oba byli v domě co posluhové. Oba se zkazili na těle i na duši, oba záhy zemřeli na ošklivé nemoci. Matka že byla nerozumná, i to děvče Andulu nechávala v domě u slečinek, jak se dcerám kupcovic říkat muselo, a ty ji měly za terč všech posměšků. Musela jim opici dělat; když si zamanuly, aby stála na hlavě, musela stát na hlavě, po čtyrech lézt, studenou vodu na ni lily, a když se zajíkala, měly radost. Jednou vidouce stříhat ovce, položily si ji a hlavu jí ošťihaly jako ovci. To byla též jich zábava ustrojít ji za opici; musela tak skákat, jak to vídaly v městě u komediantů. Chtěla-li vzdorovat, dostala bití; chtě la-li plakat, dostala bití, a to notně. Když děvčata něco vyvedla, svedlo se to na ni, dostala také bití; když byly nemravné, také dostala ona bití, že prý se to od ní naučily. Když přišla matce žalovat, říkala jí: „No, mlč a trp! Bude to k tvému dobrému; až vyrosteš, budeš u nich zaopatřena.

Vidíš, máš pěkné šaty a máš dobře jíst, čehož bys nikdy nemívala, kdybychom tu nebyly! Také se musívala jim pro zábavu smát, a když děvčeti slze mnohdy při smíchu tekly, daly jí krejcar. Ovšem že se to rozneslo po městě. Lidé to měli matce za zlé, láli na ty bezbožné děti. A městské děti na Andulu pokřikovaly: „Tu máš krejcar, zasměj se i nám! Ale což platno? Matka zvykla už na ty mlsky a labužky a bála se bídy, kdyby vystoupla; shromažďovala peníze a zapoměla na vše jiné. Holka rostla a pitoměla, — bůhví co se tam s ní dělo. Jednou při hraní shodil ji Martoněk se schodů a od toho kulhá. Také do Vídně ji vzali s sebou, zkrátka, děvče bylo ztraceno. Tu chaloupku dal pán přece zbourat, chtěl tam cosi stavět a zahradu zakládat. Vystavěl se jim dále barák, v kterém jest Jakub posavád. Když se Jakub vrátil, viděl ovšem, jak to chodí, ale co měl říci? Začal si vydělávat chleba sám pro sebe a sestru lákal na svou

stranu; do domu Martoňovic ale nešel a matce nelál. Přece pak to musilo matku nějak pohnout, nebo ona se trochu změnila, bývala více ve svém, až pak se roznemohla a umřela. Jakub zůstal se sestrou sám a nepustil ji do domu. Najmul se v svatoňovských lázních za drvoštěpa a tam bral ji s sebou na celý týden. Štípal a ona musela pomáhat. Pak šli se pomodlit do kaple ráno a večer. Spávali pak spolu buď venku na stupních u kostela, buď někde na seně. Když se vraceli na neděli, bývala Andula vždy červenější. — Po smrti matčině prodal Jakub všechny ty zbytečné věci, co byla z domu od paní dostala matka i sestra, a peníze uložil. Andula ho ve všem poslouchala a zcela na něho uvykla. Než jak ji vidíte, není s ní řeči, všecka je hloupá; bývát i zlá a ten smích jí zůstal a jako od psotníku má trhání okolo úst. Také často stůně. Ale Jakub zná všechny její vlastnosti a on nejlépe umí jí vládnout.

Ano, abych nesešel s cesty, Martoňovic žili jako panstvo a každý myslil, že tomu bohatství není konce. Ti druzí kupci, co tu byli ale, začasťe leccos prohodili, že to vezme jednou zlý konec; žádný jim ale nevěřil. Každý myslil, že z nich mluví závist, poněvadž se nemohli vyrovnat Martoňovi, ač také dost nádhery u nich bylo. To ale bylo nadlouho před ohněm, že se mnohdy práce zastavily, nebo se nemohlo hned vyplatit; ovšem že to vymlouvali, že je mnoho zásob, až se to trochu rozešle, nebo že čekají peníze; — ale potom se vidělo, kde to vězelo. Na dvě léta před ohněm umřela jim dcera ze starších nejmladší, krásná to holka.

Měla si vzít bohatého kupce. Ovšem bylo nářku až hrůza; to byla první rána. Pohřeb takový město nevidělo. Šaty jí dali do rakve z atlasu zlatem vyšíváné a dali ji do skleněné a dubové truhly. Tři dni ležela tak přistrojena a lidé chodili se na ni dívat a svíce u ní hořely. Martoň dal již dříve stavěti pro sebe a rodinu kryptu vyzděnou, což nikdy nebývalo u nás. Tam ji pochovali se vším tím bohatstvím, co na sobě měla, i s prsteny, co na prsty jí navlékli. Tomu ale nevěřím. Bůh milý ví, co ten pohřeb stál, neboť lidé dostávali svíce a po pohřbu i chleba i piva; bylo pak tu lidstva mnoho set. Ani se prý matka pro ni tak netrápila jako otec. Tyto starší dcery nejsou hezké a Martoň

mladý je trpaslík, to vidíte. Florinka byla ještě malá. Hedvika byla krásná, a nejspíše že skládal velkých nadějí na zetě. Lidé si povídali: trest boží ho stíhá. Martoň byl veliký zhejralec co svobodný i co ženatý, nejedna rodina přišla skrze něho do hanby a neštěstí.

Tu najednou as za půl léta po smrti dceřině rána udeřila, — Martoň udělal bankrot! — Oh, paní, to byla hrozná rána pro zdejší okolní lid! Mnohonácte lidí přišlo o všechno. To bylo proklínání až hrůza. Ale Martoň tu nebylo, jen ona s dětmi. Nebylo jich po celý den ani viděti, najednou jako by vymřelo v domě. Lidé mysleli, že se všechno zabaví, prodá, že snad přece věřitele uspokojí. Ale chyba lávky! Dům se vším, což bylo v něm, a ještě část jmění připsána byla dávno na paní, jakožto od ní pocházející, a věřitelé utřeli hubu. Lidé myslili; že bude zavřen, potrestán: přeceť jest zloděj jako zloděj. Ale kdožpak ví, jak se to někdy ve světě obrací, co my v našem sprostém rozumu si vyložit nemůžeme: nebyl zavřen ani trestán. Zde se věřitelům řeklo tolik, aby jen sečkali, že zase po nějakém čase obchod se začne a že se chce se všemi vyrovnat. — Ukazovali straky na vrbě. Také se povídalo, že syn začne obchod, mladý Martoň, a vskutku již tenkrát začínal zde kupovat, ale potají. — Po čase to trochu utichlo. Paní odjela do Vídně a pak se to vrátilo zase všechno sem. Pán se ale nenechával tuze viděti. Nejspíše si vyjel na koni, lidé skoro na něho prstem si ukazovali. My ho vídali začasté podvečer na hřbitově, navštěvoval kryptu, ale vždy sám.

Pak odjel zase a krátce nato vypukl oheň. To bylo ovšem pro ně hrozná neštěstí, bylo tu náramné množství věcí. I plátna měli ještě schovaného, snad pro potřebu a dcerám, drahých věcí, nábytku a co všechno! Ovšem mnoho se vyneslo, do sklepů se vházelo, a jak bylo možno. Jakub jim snad nejvíc pomohl, ale ztráta byla veliká. Teprv se vidělo, co toho v tom domě bylo. Peníze a písemnosti si Martoňek mladý také zachránil. Starý Martoň, hned jak mu přišla smutná novina, přijel sem. Tu se, co k potřebě bylo od nábytku, sneslo do fary, kde jim farář dal byt, a také ostatní věci tam snesli. Když bylo spáleniště pusté, odejeli do Vídně zase. Bylo brzy potom slyšet, že se paní z toho leknutí roznemohla a umřela. Netrvalo pak to

ani čtrnácte dní, byl i on nebožtíkem. Povídalo se zde jako najisto, že prý se on otrávil schválně; ale zaručit to nechci. Pánbůh mu odpust', je-li tomu tak. Martoň mladý sem přišel i se sestrami, najmul si byt a tak od té doby žijou. On si pomalu zavedl obchod, ale jako by na těch penězích požehnání nebylo; nemůže se vzemocí. Nespravedlivé jmění prach. — Sestry musí z podílu vyživovat, ale on je šidí, kde může; musejíť prý si na šaty vydělávat samy a práce jejich ve Vídni prodává on. Někdy prý mají nouze dost, nádhery ale se přece nechťejí vzdáti. Část nábytku, co tu měli na faře, prodali v licitaci, — dost krásných, drahých věcí. Já jsem tenkrát koupil těch několik kousků, co máme ve světnici. — Žijou zcela pro sebe. Florinka jako by k nim ani nepatřila. Ona musí také v domácnosti všechno sama dělat, sestry jezdívají někdy s bratrem do Vídně, ale ona nikdy. On ji ale má radši než ty starší, protože jsou zlé. — Jakub, ten tam začasté chodí, štípá jim dříví, a co těžší práci potřebujou, udělá jim všechno zdarma — a je rád, kdyby jen Florinka hodně mnoho od něho žádala. — A ta rodina byla zkáza celé jeho rodiny. Ale on vždy říká: „To dítě nám neublížilo; a ostatním odpust' pánbůh!1 — Ale Andula k nim nesmí. Jak vidí ty starší sestry neb Martoně, přijde na ni smích, a to je cosi strašného, až to s ní lomcuje. — Bůh milý ví, co to je. Ona ale s nikým nemluví, celý den vám ústa neotevře, leda k smíchu, ale jinak pracuje všechno a čistě. Když není Jakub doma, zamkne se a nejde ani krok. — A on se pro ni obětuje. Já ho mám tuze rád toho člověka,“ řekl domácí, podívaje se na Jakuba dolů, jemuž štěpinky od sekery rychle odpadávaly na obě strany, rovné jako od soustruhu.

„Vidíte, paní, ten člověk také zachránil myslivce, že ho nehodili do ohně. — Utíkal, ale ve strachu jaksi zmátl se tak, že přišel mezi zahrady za Martoňovic domem. Byli by ho tam jistě dostali. Ven utéci už nemohl. Tu právě tamtudy pospíchal Jakub ze svého baráku. Vida ho, an se skrývá do křovin, vzal ho za ruku, tiše vedl jej do svého baráku a tam jej skryl za pec. Andule přikázal, by zamkla a nikoho nepouštěla, až on přijde, třebaš by slyšela křik; že on přijde, kdy bude čas. Myslivci pak ukázal svoje staré záplatované spodky a halenu, řka mu, aby si to oblekl, kdyby zle bylo, a svůj oděv hodil

do pece. V tom že uteče snáze. — Pak šel k ohni. Ale jak jsem řekl: u Martoňova domu vybouřil oheň. Večer myslivce vyvedl do lesa v tom starém oděvu a myslivecký šat nesl mu sám až do lesa, by se převlekl. — Myslivec mu domlouval, aby si k němu přišel, že se mu odmění; on ale řekl tolik, že nechce nic od něho, jen aby se obrátil, dal se na pokání, na chudý lid byl dobrým a dal jim pokoje. Než ale přece přišlo na faráře psaní a v něm 200 zl. na stříbře pro Jakuba; podepsán nebyl nikdo, ale že to odměna od člověka, kterému prý jednou život zachránil. Pan farář mu to odevzdal a Jakub se nějak jinak rozmyslil: vzal to, ale hned přinesl všechny ty peníze ke mně a řekl, abych dal stovku ve jménu božím dvěma chudým rodinám, co při ohni o všechno přišly. Druhou stovku přiložil k penězům, co má u mne.“

„Má u vás peníze ležet?“ ptám se.

„Baže má, totiž ve spořitelně v Praze. Ale já mám ty knížky v komisi. On jest velmi skrovně živ. Co kde lepšího dostane, dá sestře, na oděv také málo dá, to vidíte; a on přece hezkých pár zlatých do roka vydělá. Zamýšlí pojistit budoucnost sestře, myslím. A to má vždy ještě několik zlatých v záloze. Chodí každý rok na pouť, buď do Prahy k sv. Janu, buď do Vamberic, ale též do Svatoňovic často. Z pouti přináší dětem obrázky, všem, co nablízku zůstávají, a pak má všelijaké vydání pro jiné lidi,“ usmál se domácí. — A poněvadž zacinkal zvoneček, utíkal dolů, já ale přemýšlela dlouho o tom, co mi byl vypravoval.

Že jsem si poctivého, šlechetného Jakuba velmi zamilovala, samo sebou se rozumí. On záhy také měl takovou důvěru ke mně jako k mému domácímu. Mimo náš dům a na faře, kde ctili poctivého člověka a správného dělníka, neznali ho lidé; mysleliť, že je trochu blázen — nanejmeně nerozumný jak dítě, a ledabylo s ním mluvivali. — On ale každému byl úslužný, ku každému upřímný. Když nastaly pršky, sněhy, bláta, tu ho bývalo vidět každé poledne a večer, jak přenáší děti ze školy přes bláto a vánice na náměstí. Tu zase pomohl donést staré babičce kolovrat, vida ji vléci se s ním do přástvy, tu těžké ženě vody sám nanosil. Věšho toho on si povšimnul,

jakkoli se zdálo, že jde s hlavou sklopenou; kde třeba bylo úslužné ruky, nebylo rychlejší nad Jakubovu.

Jednou v noci ustlala jsem si do síňky, poněvadž v předním pokoji dušno se mi zdálo. — Okna jsem si otevřela, a ležíc dívala jsem se do krajiny a na tichý, záři měsíce podivně osvětlený hřbitov, který mi přímo před očima ležel, se svými ičnými pomníky, živými květinami a stromy, malovanými kříži dřevěnými a chladnými kameny. Rozličné myšlenky proháněly se mi hlavou, přebíhající od smrti k životu, od žalu k radosti a zase nazpět. Posléze byly oči sice na hřbitov opřeny, ale duše na zcela jiných místech. — Tu jako by mi něco před okem kmitlo — a ještě jednou; proberu se, vzpomatuju se, bystřeji se dívám na hřbitov — mnu si oči a viděla jsem přece jen rozhrabaný rov, a jako by se chvílemi zem z něho hrnula dohora. — Dodala jsem si smělosti, vstanu, a blížeji přistoupujíc k oknu, dívám se ještě bystřeji. Tak to bylo a nejinak! — Ba najednou vyhrnulo se něco černého, dlouhého — a hned za tím ukázala se hlava a postava bílá vylézala pomalu z hrobu. — Já stála jako zkamenělá; že by se tu dělo cosi nadpřirozeného, nemyslila jsem; a přirozeně nevěděla jsem, jak si to vyložit. Ale to jisté, že jsem se třásla a strach že mne pojal, když postava skrze vrátka — mně se zdálo, že je ani neotevřela — do polí prošla a tam zmizela — a když hned nato odbila jedenáctá. — Jak jsem se dostala do pokoje — do postele, ani nevím. — Ráno, když slunce svítilo, zdálo se mi to všecko jiné. Stydělať jsem se pak a myslila, že to byla snad v polosnění rozdrážděnost mysli, a proto jsem se ani raději nikomu nepochlubila. Ale celého půl dne mi to leželo na mysli. — Odpoledne jdu do zahrádky. I napadlo mi podívat se na hřbitov, jestli bych tam nějaké známky svého snu neb vidění shledala. — Ze zahrádky vidět se tam nemohlo; zeď byla vyšší než já. I vyjdu vrátky, obcháším hřbitov a podle hrobařova stavení malými dvířkami, poněvadž velké, jimiž jsem viděla postavu v noci proklouznout, zamčeny bývaly, — vešla jsem na hřbitov. — I jdu zrovna k tomu místu, a tu vskutku země vyházena okolo hrobu a z hrobu se na mne podívalo dvě modrých jasných očí a jemný hlásek mne pozdravil: „Dej pánbůh dobrý den!“

„Ale Jakube,“ povídám, neboť se mi tím hned vyjasnilo, „co tu děláte? Vy jste mne dnes v noci hrozně polekali!“

„Já — já — prosím, vzácná paní, vždyť já jsem ani večer v domě nebyl. Měl jsem do noci ve škole práci; a pak jsem v noci kopal hrob. — Umřel Beneš od rybníku. — V noci jsem ho dobře vyčistit nemohl, proto jsem se teď přišel podívat. — A cože jsem měl udělat?“ ptal se nedočkavě a z hrobu vylezl ven.

Sednuvši si na zelený rov do stínu košatého jasanu, jenž se nad ním klenul, začnu Jakobovi povídat, co se mi přihodilo.

— Neusmál se, jen se důvěrně na mne podíval řka: „Není divu, noc je noc! — Ale ti tu odpočívají v svatém pokoji — těch se není co báti. — Já tu byl snad každou hodinu v noci.“

„Ale vždyť vy nejste snad hrobařem?“

„Ne, ale hrobař je stár. A tu on si mne zjednal i dává mi od hrobu polovic, co sám dostává. Je stár, dětí nemá; kdyby mu někdo jiný tu práci neudělal, on by ji už zastat nemohl a ztratil by službu. Minuloť mu osmdesáte let. A proč bych to neudělal? Mám o málo víc než poloviční léta a silné údy.“

„Máte dobře, Jakube. Však se vám to jednou shledá.“

„Jak pánbůh dá. Dělán, co jsem si umínil, sloužím pánubohu a lidem, jak umím a mohu, a prosím Boha, aby tu moji službu mile přijal, když už nemohu být více platen.“

„Oh, Jakube, co byste měl více dělat ještě? Není-li to vše? Dobré, kdyby každý tak jako vy úmyslu svému dostál; ba kdyby úmysl takový každý jen měl!“

„Inu, každý jsme jiný, — ale jedenť Bůh stvořil nás; ten samý bude nás i soudit a každý za sebe odpovídat musí,“ řekl Jakub, vytrhávaje býlí rostoucí u blízkého hrobu. Byl u něho jednoduchý dřevěný kříž a na něm černá tabulka s nápisem: *Salve Regina!*

„Kdo to zde leží?“ ptám se.

„*Salve Regina* mu říkali; nevím, jak jinak se jmenoval.“

„A proč mu to jméno dali?“

„Byl blázen a mnohá léta tu bloudil po okolí. Hrál na housle

o jedné struně a smutnou zpíval notou ‚Salve Regina¹ a hned nato ‚Holka modrooká, nesedávej u potoka¹ a zase ‚Salve, salve Regina¹. Když jsem ještě vojákem nebyl, chodil tu již, a když jsem přišel z vojny, — byl ještě živ; starý, vetčný jako obrostlý pařez, a ještě zpíval a hrál na housle o jedné struně, kterou mu vždy někdo dobrý dal a natáhl, a ještě zpíval tu samou směsici. Když se ho lidé ptali, odkud a kdo jest, ničeho se nedověděli. ‚I mlčte, mlčte¹, říkal, ‚co ode mne chcete — já jsem umělec — a ona spí. Teď jí zahrajeme, hejsa!¹ a hned zase začal hrát a zpívat smutně ‚Salve, salve!¹ Jiné řeči — jiného zpěvu od něho nikdo neslyšel. — Povídalo se, že byl učitelským kdesi a že měl rád krásné děvče. Když dostal místo a měli mít už svatbu, tu prý ona umřela. A od té chvíle prý na žádného nemluvil a jen hrál na housle, až neměl na nich jen jednu strunu; a pak se prý ztratil. Více ho tam neviděli. Já ho měl rád; on nikomu neublížil a byl tuze stár. Předě dvěma lety nepřišel celou zimu. Z jara, když roztál sníh, tuhle v blízkém lese ho našli mrtvého. Nejspíše, že přišel někde v zimě do závěje a zmrzl. — Pochovali jsme ho a já mu obložil hrob a dal jsem mu ten křížek. Chudák! Salve Regina! Kdoví odkud a čím byl — a jestli si kdo na něho vzpomenu!!“

A tak asi každý ten rov měl svoji historii, v níž se střídala veselost s pláčem, štěstí s neštěstím. A mnohé srdce tu snad spalo rovněž nepoznané, jako onoho ubohého houslisty.

„To vy sám, Jakube, těch hrobků si hledíte?“ ptala jsem se.

„Starý hrobař také. Já jen tak trochu, když potřeba kříž zasadit aneb strom. Pak dělám ty hrubé kříže — na ty chudé hroby, — aby nebyly tak opuštěny a svůj svého našel, když se přijde pomodlit.“

Ukázal mi hrob svých rodičů, kdež byl mezi dvěma kříži i strom, — i kryptu Martoňovic, kdež ale jen dcera jejich Hedvika ležela. Byl na mříži věnec z polního kvítí.

„Kdopak ho zavěsil?“

„Florinka sem často přichází poplakat si tu.“

„To je dobré děvče!“

„Vidíte, vzácná paní, vidíte, dobrá je a milá. Oh, já bych pro ni do ohně šel,“ s velikou horlivostí řekl Jakub.

„Vy se tedy, Jakube, nehněváte na tu rodinu, dokonce ne?“

„Ne, ne! Vždyť se každý den modlíme, odpust' nám naše viny! — musímeť tedy i my odpouštět. — Než jsem odešel na vojnu, byl jsem prchlivý, myslel jsem, že se jednou přijdu pomstít za všecko; a když jsem přišel, byl jsem jiný, — zcela, zcela jiný.“

„A co vás změnilo, Jakube?“

„Až někdy jindy, vzácná paní,“ řekl Jakub vida, an hrobař přichází.

Ale Jakub měl vždy plné ruce díla a mně také čas mile ucházet při vši jednotvárnosti venkovského života. — Také jsem často zašla do fary, do výborně pěstované zahrady pana faráře. Mnohdy jsem zase poslouchávala výborná dueta na housle. Jindy nám hodiny ušly rozprávkami, které se nejvíce týkaly mravního i materiálního stavu lidu, mezi kterým jsme žili. „Oh jen školy — dobré školy — školy pro velké i malé,“ horlivě vždy říkal pan farář a bystré jeho oko vzplanulo vždy neobyčejným ohněm. — S jakou láskou on vypravoval, jak a co by si přál, co zamýšlel by učiniti, kdyby se to a ono státi mělo. Tenkrát netušili jsme, že alespoň zčásti vyplnění jeho plánů tak blízko jest a zámysly jeho že mají tak záhy se uskutečnit! — Vždy jsme se rozcházivali s přáním: kéž by tak mohlo býti, a s předsevzetím, že chce co možná každý málem ktomu přispívat.

A jednou byl zase krásný den. Já se chtěla podívat na jednu starou zbořeninu as hodinu cesty, v hezké krajině a Jakub měl jíti se mnou. „A ty Francló,“ pravila domácí paní, „mohla bys také doběhnout do vsi dolů — tam pod starým hradem — ke tkalci našemu, aby se přišel zase jednou podívat, co dělá příze; rozumíš? A proč bys nerozuměla?“

Francla si poskočila, odběhla a za chvíli přišla, že by ráda sousedovic děvčata s sebou a Florinka také. I ptala se mne, jestli se nebudu hněvat. — Ovšem že jsem se nehněvala. — Florinka byla vedle nás u paní tety zatím, poněvadž sestry s bratrem do Vídně jely. Odpoledne přišla děvčátka; každá bílý škrobený šátek jako stříšku

nad očima — v modrých tisknutých šatech plátěných — jak se tam všeobecně nosily. Bílý plátěný šat byl by ovšem pro každodenní chození se nehodil; proto se dávalo plátno tisknout a barvit v blízkém městečku H..., kde byli barvíři skoro ob dům, a děvčata vyhlížela celý týhoděn jako modráčky. Jen v neděli (totiž v létě) oblékaly se rády do barev něžné chudobky, které se také skromností svojí podobaly.

Vyhrnuli jsme se z města. Jakub napřed nesl v mošně chleba, k němuž jsme si chtěly, venku mléka koupit, — pak láhev, hrnky a lžíce. — Měl boty na noze a nedělní halenu. Domácí paní se smála, že to nám ke cti. Za městem nás ale prosil, zdali by si je směl svléknout, že by se mu těžko šlo. My mu to rády dovolily a Francla, Lénka a Marouš zůstaly pozadu a zuly se také, aby se jim to lépe běželo; Jakub jim vzal střevíce z ruky, svázal jedno k druhému a hodil přes rameno. — Šli jsme dále, na každém poli obdivovali jsme klasy a každou hustou jetelinu. Věděli mimo mne všickni, čí který kus pole. U pěkného lenu zastavila se děvčata a už si tak v duchu myslela, jak se asi bude příst. — Tu zase rostl heřmánek, trochu se natrhalo maminkám a tu přeslička na mytí cínu a tu byl vlčí mák, dobrý lék a zase tu rostla ostrice a děvčata dělala osudné kroužky. — Pak zase lezl přes cestu štír a děvčata zakroužila okolo něho, křičíce, že jedovatý. — Jakub vzal ho do prstů a daleko hodil na úhor, děvčatům však povídal, tento štír že není jedovatý, ale ve Vlaších že jsou zlí štírové. Děvčata se zavěsila jedna do druhé, šla vedle něho a on jim povídal o štířích a o Itálii. A když se mu divila, jak tam vydržel, začal povídat, jaké tam sladké ovoce, jaké krásné květiny, jak krásné zahrady, o kostele milánském i o městě, kde jest pochován svatý Antonín, a děvčata zapomněla na štíry. — Pak jsme přišli do lesa. Tu nemohla rozeznat zase, kde kos a kde sedmihlásek se ozývá a jaký to pták, co zobákem jako paličkou do stromu tluče, a Jakub jim to všechno uměl povědít, až Francla to velké hnědé oko radostí zářící na něho obrátivši, zvolala: „Ale Jakube, vy toho mnoho víte!“ Pak jsme přišli k potoku. Že přede dvěma dny velmi pršelo, byl plničký a tak se nadýmal a hřmotil, jako by mořem byl... A děvčata

se u něho zarazila, nemohla dále. Marouš chtěla přes něj, Lénka jí ale připomněla, jak se ta tři děvčata v rybníku utopila, všechny tři najednou, poněvadž se za ruce držely a víc nepustily. — Francla se podívala na Jakuba. Já a Florinka myslely jsme, že si budem muset kus zajít, ale Jakub položil mošnu a boty, svlékl halenu, vykasal nohavice a do brodu. „Hej Jakube, ať vám nepodrazí voda nohy,“ volala děvčata.

„Zkusil já horších, než je tato strouha. Jen pojďte a nebojte se, já vás přenesu. Zde znám každý kámen!“ povídal a po kolena ve vodě, natahoval náruč. Marouš byla první — druhé se bály, hned byla na druhé straně a volala: „Hloupé, jen jděte!“ — Lénka skoro se třesouc, posadila se mu na ruku: „Já jsem těžká, nepusťte mne!“ prosila.

„Ale panenka, vždyť jste jako holubička,“ řekl Jakub, a jako by chmýrko v ruce nesl, na druhou stranu ji přenesl. Francla se mlčky nechala přenést a držela se Jakuba okolo krku. — Nám nezbylo leč touž cestou se přeplaviti — a pěkně jsme Jakobovi poděkovaly, že nám pomohl z nouze.

„Není o to,“ řekl Jakub, „ale kdo nezná brod, snadno přijde do výmolů; a kdož by si nevěděl rady, ku příkladu ženská, mohla by se i utopit.“ — A když i Florinku přenesl i šaty, šli jsme dále. Pozorovala jsem, že byl Jakub nějak pohnut, když byl Florinku přenesl, a hodnou chvíli pak ani nemluvil. — Šli jsme zase po louce dále. Děvčata dělala z jitrocele košíky, z trávy ostřice osudné kroužky, — lopuchové listy široké sepíchla si jehlinami stromů, udělala z nich slunečníky a smála se, že jdou pod střechou jako páni. I do zpěvu — do tance se pustily a po louce skotačily vesele jako mladá srnčata.

„Mladost radost!“ řekl Jakub, jda při nás a s potěšením pohlížeje na ně.

„Ale Jakube,“ ozve se tu Florinka, „když jste byl tak daleko ve světě, nebyl jste také ve Vestfálsku?“

„To ne, má panenka! — Na celé cestě odtud až do Benátek jsem o tom ani neslyšel,“ Jakub upřímněji odpověděl.

„A o městě Kortreji také nevíte?“

„Ne dušičko, ani muk! A kteroupak stranu to má být?“

„To prý je někde ve francouzské zemi,“ řekla Florinka.

„Město Kortrej jest v Belgii,“ povídám, „a tam se dělá mnoho pláten a krásného přízného zboží. — Máte tam snad nějakého známého?“ ptám se Florinky.

„On ne, já se jen tak ptala,“ odpověděla, ale přitom se začervenala, protože — lhala. — Slyšela jsem na faře, že byl rychtářovic syn tkadlec ve Vestfálsku a tamodtud že cestoval do Belgie, jak mu to byl pan farář radil, aby tamější průmysl v plátně i přízi zhlédl a tím snad k zdokonalení průmyslu — plátenictví domácího přispěti mohl. Věděla jsem tedy, kam otázka Florinčina čelí; ale nedala jsem jí to znát, ani kdy se ptala, je-li do Belgie tuze daleko, musili se přes moře a jsou-li tam dravá zvířata.

Za tou řečí přišli jsme k lesíku, kde pod vysokou jedlí vytékal potůček čisté studené vody jako led, dobré, ale železovité příchuti. Lidé říkali, kdo z ní pije, že se od vnitřních neduhů uzdraví; přičítaliť jí zázračnou moc. Na stromě tu pověsila vděčná něčí ruka obrázek Panny Marie, na poděkování za svoje uzdravení. — Napili jsme se každý vlastní dlaní z pramene, pomodlili jsme se a vešli do lesa, kde jsme zakrátko přišli k zřícenině, jak lidé povídali, hradu někdy litobořského. — Děvčata a Florinka s nimi šly ještě o kus dále do vesnice ke tkalci a láhev vzaly s sebou na mléko. Já s Jakubem zůstali jsme při zřícenině. Byla již nepatrná. Malé byly tu pozůstatky zdi, zcela býlím, mechem a travou zarostlé, pod nimi sklípek rumem dopola naplněný: to byly jediné památky někdy snad pěkného hradu. Činy však dobré i zlé obyvatelů jeho pamatovaly se ještě v živých pověstech lidu okolního, ačkoliv pokolení to dávno vymřelo. — Sedli jsme s Jakubem do trávy.

„Tedy mi něco povídejte, Jakube, vy jste viděl kus světa a víte mnoho,“ povídám.

„Mnoho jsem viděl, ano, krásný kus světa,“ opakoval Jakub, „ve Vlaších je tuze krásně.“

„Byl jste tam dlouho?“

„Osm let. — Leželi jsme čas tam a zase tam. Také rok v

Benátkách, v Padově a pak jsem přišel do Verony a tam mi léta vypadla.“

„Umíte tedy italsky?“

„Znám trochu ještě. Ale když člověk patnácte let nemluví v nějaké řeči, ani ji neslyší, zapomene. Já se jen každý den modlím italskou jednu modlitbu k Panně Marii.“

„A proč to?“

„Činím to na památku jedné osoby, které jsem mnoho povinován. Ta mne ji naučila.“

„To vám musila být zajisté ta osoba velice milá?“

„Oh, velmi! A ona to zasloužila. Ta ze mne udělala lepšího člověka,“ řekl Jakub hlasem ještě jemnějším, než obvykle mluvil; ruce pak sepal přes kolena a hlavu níže sklonil.

„Neměl byste tolik důvěry ke mně, Jakube, abyste mi něco o té osobě pověděli?“ ptám se ho po chvíli.

Jakub mlčel dlouho, pak pozvedl usazené oko, a obrátiv je ke mně, povídá mírně: „Proč bych vám o ní nepověděl? Vy pochopíte, jak dobrá byla Marietta, a nevysmějete se mi, že jsem ji měl rád a posud na ni vzpomínám. Ale nemluvil jsem o ní žádnému, co zde jsem, aniž budu, mimo vás. Když jsem byl doma,“ začal, přejeví si tvrdou dlaní ruce, „říkával nám vždy otec: ‚Buďte poctivé, děti, jen poctivé a modlete se, aby vás pánbůh chránil od pokušení! Zaplať mu to pánbůh na věčnosti, byl hodný člověk a nás vedl jen k dobrému. — Já se sice jaktěživ nedopustil nepoctivosti, chvála bohu, ale měl jsem všeliké jiné zlé chyby; byl jsem prchliv, a kdo mi ublížil, tomu jsem to splatil dvojnásobně. Když jsem byl odveden, a sice návodem pana Martoně, že jsem k němu nechtěl do služby, umínil jsem si, že se mu jednou pomstím, — když ne na něm, tedy na jeho dětech. — Mnoho utrpěla moje rodina skrze ně a mojí ubohé sestře zkazili tělo i duši. Ach bože, ta nikdy již jasného rozumu nenabude — ale odpušť jim, bože! Já jim dávno již odpustil. Když jsem po prvé byl ve Veroně, došla mne v tom čase zpráva, že mi tatík umřel, a všechno mi dali vědět, co se zde dělo a děje.“

— Kdyby mne povinnost nebyla zdržovala, já bych byl tenkrát snad o útěk se pokusil; tak mně bylo těžko tam zůstat, když jsem se to dověděl a domů jít nemohl, abych kde možno pomohl. Chodil jsem jako tělo bez duše a tak jsem se do toho hněvu zaryl, že i modlitbou jsem hřešil, prose boha, by mi jen dopřál na Martoňovic se pomstít, kteří mne připravili o otce a sestru i bratry do zkázy uvedli. — Martoň měl také sklad pláten ve městě a čas po čase jezdíval do Vlach. I přál jsem si, kdyby se to stalo a on přijel, bych se mu tváří v tvář postaviti mohl.

— Tak to na mně hryzlo, — že to i kamarádům napadlo. Hledalít ale jiné příčiny v tom. Smáli se mi a vábili mě, bych více chodil s nimi do hospod. — Otec mi vždy říkal, když jsem přišel k vojenskému stavů: „Hochu, buď jen poctivý, pořádný, střež se hádek, opilství a ženských, dokonce kdybys do Vlach přišel, — a všude dobře vyjdeš.“¹ — Já se ale ve Vlačích přece často opil, poněvadž jsem nebyl zvyklý na víno. V opilství byl jsem nadmíru veselý, zpíval jsem a každého na potkání jsem objímal, ale v střízlivosti jsem spíše svou popudlivostí hádky ztropil. Myslil jsem také, že před vojákem každý musí smekat a zdaleka vyhýbat se mu z cesty. A ta hloupá moje pýcha mne přivedla často do pletek, pro něž jsem jednou i na čtyřadvacet hodin do křížku přišel. Vždy mne to napotom hrozně mrzelo, co jsem vyvedl, ale neuměl jsem se držet. U vojska byl tehdáž takový pořádek zaveden, že nesměl žádný voják kam vyjít, leč se byl dříve ohlásil, ke komu neb kam jde. Obvyčejně museli jít dva neb více a jeden stát za druhého. Bylo to proto, že když vojáci vyšli, obvyčejně víno pili, opili se, pletky tropili a do hádek se pustili s obyvatelstvem, které jim nakloněno nebylo, což nikdy k dobrému, ba někdy k nešťastnému konci vedlo. — Já si přece vzpomínával na otcovo napomenutí, a pak že mi víno škodilo a že tolik rvaček i neštěstí příčinou bylo, zdržoval jsem se pití a obvyčejně, když jsem vyšel, druhy vodil domů. Ale více sedával jsem doma. — Kdys mně kamarádi domlouvali, abych zanechal mrzutosti a s nimi byl vesel. I dal jsem si říci a šli jsme večerem do jedné známé hospůdky, kde obvyčejně vojáci pivali. — Tenkrát já v rozmrzelosti také se více napil a začal jsem si zpívat a

býti vesel. Jeden ale z mých kamarádů, co jsme v jedné světnici byli, jakkoli střízliv byl pokojný, mírný, v opilství býval ten nejprotivnější člověk. Nebylo pak s ním k obstání. — Také ten den se opil a nedal pokoje. — Jdeme domů okolo kláštera františkánského, který jest ale zrušen. V jednom arkýři zevnějších zdí mezi stromovím — neboť okolo kláštera je všude stromoví jako v zahradě — ve výklenku před kapličkou Panny Marie, kamž se chudý lid, zvláště ženské, chodí podvečer modlit, viděli jsme klečet osobu. Bylo to děvče z prosté třídy lidu, jak bylo viděti dle kroje.

„Pojďte, podíváme se té holubince do očí, je-li hezká!“ zvolal jeden z vojáků; byli jsme čtyři.

„Jen jděte svou cestou a dejte jí pokoj. Vidíte, že se modlí,“ povídám. — Byli všickni více méně opilí, já byl sice vesel, avšak při rozumu.

„A co ty nám budeš poroučet? Já si nedám od tebe poroučet; a já se na ni podívám!“ vykřikl ten, o němž jsem pravil, že v opilství rád sváry měl, — a hned také směřoval ke kapličce. Děvče, jak slyšelo za sebou křik, přezehnal se, rychle vstalo a chtělo odejít, ale voják jí nadběhl a chytil za ruku.

„Hned ji pusť, sice ti ruku urazím!“ křikl jsem a v tom okamžení ho děvče druhou rukou do tváří uhodilo, až zavrával a ji pustil. Druzí vojáci chtěli ji chytit. Já ale se postavil před ně a děvčeti řekl jsem, by uteklo, což si dvakráte říci nedalo. — Nyní se ale pustili vojáci do mne a byli by mne snad více ještě zranili, kdyby se k tomu nebyli trefili dva naši poddůstojníci, kteří též z nějaké zábavy se vraceli. Ti tomu učinili konec. Mně chlípěla krev z hlavy i ruky. Poněvadž se na to muselo přísně dohlížet, aby se nezavdala příčina se strany vojska k jakékoli žalobě obecnstva, a že já tomu zabránil a poněvadž viděli, že já opilý nejsem, trestu jsem ušel; druzí ale byli trestáni. Než já měl kolik dní co dělat, než se mi rány zahojily. Posud mám jizvy. — Ty dni, co jsem strávil v nemocnici, byly nepokoje. Zdálo se mi vždy o nebožtíku otci, že mne kárá, o kapličce a o děvčeti. A když jsem z nemocnice vyšel, také jsem to z myslí pustiti nemohl. Měl jsem zlost sám na sebe, že jsem si

daremnou mrzutost způsobil. — Vzpomínal jsem na otce, co mi říkával; vzpomínal jsem na mladá léta, a jak jsme také chodívali v neděli podvečer ke kapličce k lesíku se modlit; jak tam děvčata věnce nosila a ženy světla obětovaly, jak mne učila matka modlitbu k Panně Marii a jak jsem se na ty večery těšil. — Začalo se mi stýskati a ven ke kapličce mne to vábilo, jako by se mi tam ulehčilo. Dostal jsem dovolení vyjít. Nikdy, co jsem byl ve Veroně, nevšiml jsem si kapličky; a tu jsem tak po ní zatoužil a k ní spěchal. — Bylo více lidu před kapličkou, neboť obecný lid nešel okolo, aby se nezastavil na zdrávasek. — Přiklekl jsem k ostatním a modlil jsem se, jak mi srdce velelo; — modlitbu matčinu jsem zapomněl. Ach, já mnoho zapomněl! — A v tom okamžení mi to padlo na srdce jako kámen; pykal jsem a plakal. S lehčím srdcem však jsem povstal. Nebylo nikoho mimo mne před kapličkou. Obraz byl krásný, okolo něho čerstvý věnec z růží a před ním hořelo v kahanci světlo. — Ohlížel jsem se vůkol: nikdo nepřicházel. Odešel jsem domů a celou noc jsem snil o kapličce. — Druhý den nesměl jsem vyjít, ale třetí den šel jsem tam zase, o něco později. Klečelo tam několik žen; klekl jsem po straně do stínu, že mne nebylo hned vidět. Když odešly, zůstal jsem tam sám. — Po chvíli přijde děvče, postaví na zemi košík, přežehná se křížem, pokloní se, pak vstoupí na čtyry stupínky do výklenku, odundá zvadlý věnec s rámece, položí na zemi, vezme z košíku věnec krásný, svěží, rámece jím ovije, pak naleje do kahánce oleje, který stranou v lahvičce byl přichystán; nato se opět pokloní, odejde dolů a pod stupni uklekně na zemi a nábožně se začne modlit. Poznal jsem ono děvče, které jsem uchránil od surovosti svých druhů. Já se nehnul, abych ji z pobožnosti nevytrhoval. Ale ona sama, když se pomodlila a vstala, zahlédla mne. Rychle košík brala, chtěla utéci. Já ale řekl jí, aby se nebála, že odejdu, a také jsem skutečně se k tomu měl.

„Ne pane, zůstaňte! Vás já se nebojím; vy jste mne ochránil, já vás poznávám po hlase a děkuju vám srdečně za vaši zdvořilost,1 pravila mi a postavila košík.

„To byla jen povinnost. A kdyby byli moji druhové bývali svoji, nebyli by se tolik opovážili. Však za to pykali.“¹

„A vám to zle splatili, já vím. Ráda bych se vám za to odsloužila. Rád-li dobré fíky jídáte, aneb vonná kytka milá-li by vám byla, přijďte si třeba každý den ke kostelu svatého Zenona. Tam já stávám a mohu vám tím nejpěknějším posloužit. Jmenuju se Marietta. Dobrou noc, pane vojáku!“

„Dobrou noc, Marietto!“ povídám — a už byla ta tam. —

Já nešel za ní, ale domů. — Vidával jsem Mariettu často u kostela hlavního, někdy tam prodávala krásné květiny, někdy na proutěném talíři fíky. — Když jsem k ní přišel a chtěl si koupit, vždy mi vybrala nejkrásnější květiny, ale peníze ode mne vzít nechtěla. A když pak viděla, že kytku zpátky kladu, dala peníze nejbližšímu žebráku, bídnému lazaru, kterého vždy v poledne od kostela odváděla. Lidé se za ní dívali se zalíbením, neboť byla krásná. Vlasy měla jako Florinka a modré oči. Že málo světlé hlavy tam vidět, byla známá po celém městě. — Častěji ale shledali jsme se u kapličky, kde Marietta denně se modlívala a ob den obraz bohorodičky kvítím krásnila. — Jednou si přivedla Marietta s sebou mladou sestřičku a učila ji krásnou modlitbu k Panně Marii, nahlas ji předříkávajíc. Já klečel za ní a učil se také modlit jako někdy od matky. — Naučil jsem se tu modlitbu a nikdy jsem ji nezapomněl. — Někdy jsme seděli ještě chvílku pod stromy a ona mi o rozličných věcech vypravovala. Ach, jak jí ta řeč krásně od úst plynula a jak rád jsem ji poslouchal! — Jednou mně povídala, že v kryptě pod kostelíkem leží dva milenci, jichž rodičové se k smrti nenáviděli a nejen rodičové, ale i veškeré rodiny. Jen syn jediný rodiny Monteků, Romeo, miloval Julii, jedinačku Kapuletovu, a ona jeho. Když se to rodiče dověděli, zděsili se a na žádný způsob jich sňatku připustit, ani o smíření slyšet nechtěli. Tu se smiloval nad milenci jeden kněz františkán a tajně je oddal. Myslel, že se pak rodiny smíří, ale nebylo žádné naděje. Na potkání se ty rodiny hanobily, až se stalo tak, že Romeo jednoho z té rodiny zabil. Tu měl být ze země vypovězen a

Julii nutili rodiče, kteří nevěděli, že jest tajně vdaná, aby si vzala

jiného. Tu oba nešťastní manželé se otrávilí. Pochovali je do jedné rakve v hrobce téhož kostela, co byli oddáni, a teprv se prý rodiče smířili. — A proto, jak mi Marietta povídala, chodívají milenci k té hrobce se modlit a na památku zavěšují na ni věnce. A když mi to pověděla, dodala, že to byl trest od pánaboha na ty rodiče, pro jich hněv a zášť na sebe. Pánbůh že chce, aby lidé vespolek žili, jako by na jednom chlebě žili, aby si odpouštěli — a ne aby se nenáviděli. Já si vzpomněl na Martoňovic a začervenál jsem se. Někdy jsem doprovodil Mariettu okolo římského divadla a ona mi ukázala nedaleko břehu Ečavy malou chaloupku a zahradu a říkala: „Tam bydlíme!“ — Jednou mi řekla, abych přišel k nim. — To bylo mnoho, poněvadž nemá ve Vlaších voják přístupu do každého domu. Také těžko vojáku hodné děvče si naklonit. Já to věděl, a proto jsem také vždy dával pozor, aby mne nikdo s Mariettou mluvit neviděl. Když mne k sobě zvala, uznal jsem, jaká to pro mne čest. — Šel jsem. Mariettina matka přijala mne vlídně a hostily mne ovocem a mlékem. Matka mi děkovala za zdvořilost, jakouž jsem dceři prokázal, — ptala se mne na rozličné věci, odkud jsem, a pak mi vypravovala, že pochází též z české krve, rodičové že byli Češi oba dva. Děd Mariettin byl také vojákem, desátníkem; byl člověk vtipný a šikovný. Když vysloužil, podržel si ho generál co svého zahradníka, kterémužto umění byl vyučen. Jel si do Čech pro ženu a zůstal u něho. Když pak pán jeho z Verony se odstěhoval, on tam zůstal, koupil si tu chalupu se zahradou a začal prodávat květiny a ona pekla rozličné dobré pečivo. Tak se živili a měli spolu jedinou dceru, matku Marietty, která se potom vdala za rybáře, ačkoliv měla bohatých ženichů, kteří by si ji rádi byli vzali, poněvadž byla pěkná. Ona ale měla ráda chudého rybáře. Rodiče jí nebránili a přijali ho k sobě. Když staří zemřeli, hospodařili mladí ještě čas spolu, až při jedné příležitosti se pohádal Mariettin otec s jedním sousedem, který dávno již zášť na něho měl. Oba byli prchliví, pohádali se, až přišlo k bitce a onen soused otce Marietty smrtelně ranil. Sám utekl a nikdo již více neslyšel o něm. — Otec Marietty umřel. Zarmoucená vdova zůstala. Jediná útěcha její byly dvě dcery a — modlitba. Pěstovala zahradu po

otci a tak se živila. Marietta jí byla všude pravou rukou. Vdova po vrahovi měla jednoho chlapce, onoho bídného mrzáka, kterého jsem vídal u kostela sedět a jehož Marietta vodívala v poledne domů. — U kapličky před obrazem Panny Marie setkaly se jednou obě vdovy; a tu nešťastná žena vrahova klekla před smutnou vdovou rybářovou na zemi a prosila za odpuštění. Ta jí odpustila a od té doby, kde mohla, nápomocna jí byla v potřebě. Marietta ubohého lazara vodívala s takovou šetrností, jako by to bratr byl. — Často vzpomínala matka na staříckého řeholníka, který k nim každodenně přicházel pro ovoce, od něhož a mléka jedině žil, a který ji učil náboženství, vypravovával o Kristu a blahorodičce, a od něhož mnohý pěkný obrázek na památku chovala. — A co od něho se naučila, tomu učila i dcery. I já jsem se také u nich naučil být lepším člověkem. To vše ale dověděl jsem se po častějších a delších návštěvách. Chodil jsem pak často do chaloupky — měly mne jako za syna. Pracoval jsem v zahrádce a často jim povídal o Čechách. Kamarádi moji posmívali se mi, že jsem modlář, pokrytec, že chodím za děvčetem a že se dělám svatým; já ale nedal se mýlit a již jsem nesplácel zlé zlým. Co jsem se s Mariettou a matkou její seznámil, byl jsem jiný člověk, zlé nemělo ke mně přístupu.

Tu najednou přišel rozkaz, že musíme z Verony do Benátek. — Byla to těžká rána pro mne, já myslil, že nebudu moci bez té rodiny žít. Svět na mne padal. Ale co platno? Mus žádné výmluvy nepřijímá. Přišel den, já se musil rozloučit s chaloupkou, okolo níž se vinulo réví a veliké hrozny do samých oken visely, od zahrádky, kde jsem často pomohl Mariettě pracovat, i od dobrých lidí. Matka plakala, dávala mi dobrá naučení jako synovi rodnému i řekla, jestli dříve ne, tedy až vysloužím, abych se do Verony zase podíval, zachová-li mne bůh při zdraví. Malá Aňola také plakala. Marietta nebyla doma.

Šel jsem přímo ke kapličce, abych stísněnému srdci ulehčil, a také jsem doufal, že se tam naposled shledám s Mariettou. — Bylo tak. — Klečela na stupních a byla uplakaná. —

Nikdo tam nebyl. — Já přiklekl k ní, podali jsme si ruce a darmo jsem slze zdržoval. Co jsem Mariettu poznal, nikdy jsme si neřekli,

jak se rádi máme. — Ani jsme o tom nemluvili, vždy jsme byli ale spolu jako bratr se sestrou. Mně byla jako anděl. Že by ona ale tak krásná, dobrá, kterou každý rád viděl, mne nepatrného vojáka si zamilovati mohla, i toho jsem se nenadál. — Když jsem ji ale viděl u kapličky uplakanou, smutnou, když mi ruku podala, viděl jsem, že tomu tak, a více mne její láska povýšila, než kdyby mne byli vysadili na trůn. Před obrazem rodičky boží vyznal jsem se jí ze všech svých chyb a zlých náklonností, slibuje, že se vynasnažím být čím dále tím lepším, abych se jí hodným stal. — Naposledy jsme se spolu pomodlili. „Nezapomeň nikdy na ni, Jakube!1 řekla mi, ukazujíc na obraz, když jsme odcházet měli od kapličky. Pak odepjala od boku růženec a dala mi jej. „Tu máš památku, já se na něm modlívala i za tebe; modli se nyní ty a vzpomínej na svůj slib!1 — Tak řekla a pak jsme šli spolu mlčky až za římské divadlo. — Tam jsme si dali sbohem. Ještě jednou jsme se viděli — druhý den v kostele u sv. Zenona. Šli jsme tam spolu k stolu páně. — Pak jsme se rozloučili. — Více jsem Mariettu nespátřil!“ — Po těchto tichým hlasem pronesených slovech vytáhl Jakub ze zánadří růženec, políbil jej — a tvář položiv do dlaní — plakal. Po dlouhé — dlouhé chvíli dokončil svoje vypravování.

„Po čtyřech letech jsem se vrátil do Verony. Zatím byl jsem v Benátkách a jinde. Jednou psal jsem Mariettě, že jsem věren slovu, a kolikráte poslal jsem jí pozdravení a ona mně. Poslední rok nevěděl jsem o nich ničehož. — Vracel jsem se s nadějí, jestli všecko, jako bývalo, že o Mariettu poprosím. Člověk míní, pánbůh mění! Všecko bylo, jak bývalo; chaloupka byla zase zelenem zarostlá; květiny byly v zahradě; kaplička byla, jak bývala, obraz bohorodičky byl ověnčen; jen Marietta — chyběla. S pláčem přivítala mne matka její. „Bůh nás těžce zkouší, synu!1 pravila, „ale on bude vědět proč,1 doložila. Pak mne vedla na Mariettin hrob. Oh, jak mi tenkrát bylo! Myslil jsem, že toho ani nesnesu. S boží pomocí — snesl jsem to! — Umřela po krátké nemoci. Nic mi nevzkázala, než „abych pamatoval na svůj slib a že se uvidíme! Rozloučil jsem se navždy s dokonalou její matkou, se sestrou, která byla již nevěstou, posledně jsem se pomodlil u kapličky

a navždy odešel z krásné krajiny, bych doma sloužil bohu a lidem. — Našel jsem práce dost, — bůh mně dal síly, že vše mohu zastat. — Když mi bývalo těžko něco vykonat, šel jsem k lesíku ke kapličce se modlit a tam znovu a vždy znovu obnovuju slib svůj.

Prosím, paní, nemluvte s nikým o tom, co jsem vám řekl!“ Já mu podala ruku. — „Jest mi lehčeji,“ vzdychl si pak Jakub.

Pochopovala jsem všechno jeho jednání, porozuměla jsem též, proč má Florinku rád. Věděla jsem, co nikdo nevěděl, kdo kráslí ob den čerstvým věncem obraz Panny Marie v lesní kapličce a proč říkají lidé, že tam straší už po mnohá léta. Vidívali tam časem bílou postavu klečct a modlit se. Z toho povstala povídačka i přišlo, že se každý kapličce v noci vyhnul, aby duši pokoj nerušili. — To byl příběh Jakubův, kterak se stal lepším člověkem.

Když děvčata se vrátila, Jakub osušil si oči, já ale nemohla pohnutí ani skrýti. — Po svačině vrátili jsme se zase domů a Jakub nabral u studánky do láhve vody pro domácího pána.

Byla jsem celou zimu ve městečku a nemohu říci, že by se mi bylo po společnostech neb pohodlích a rozkoších velkého města zastesklo. Ba čím dále, tím radši měla jsem ty dobré lidi, mezi nimiž a s nimiž jsem žila. S Jakubem sedávala jsem začasť ještě, dokud léto bylo, venku; v zimě pak při píce a poslouchala jeho milé zbožné rozprávky, všeliké zkušenosti; o Mariettě jsme nikdy více nemluvili. Jen jednou otevřel roušku, ukázav mi ráje srdce svého; pak je ale navždy zastřel, jako zastírá pečlivý zahradník vzácné květiny, aby jim neškodil prach, ostrý mráz je nespálil, by jen paprsek božského světla je hrál. — Odblesk onoho rajského poklidu, který spočíval v srdci Jakubově, neodrážel se jen na jeho tváři, ale i ve všech jeho činech, jenže ho málokteré oko pojalo. — Také v jeho chaloupce jsem byla. Měl malou květnou zahrádku při ní a zdě byly obrostlé bobem. Uvnitř bylo prosto, ale čisto.

Také Florinku jsem blíže poznala; chodívala k nám na přástvy. Byla to tichá, dobrá duše a velmi domácná. Dokud byly sestry ve Vídni, byla čilá; ale jak přijely, chodila skrčená jako holubice, když jí křídélka svisnou. Nejenomže se začalo staré týrání, ale přinesly

těž nového cosi, čeho se Florinka lekla. — Bratr, malý Martoněk s červeným deštníkem, dostal chuť do Ameriky. Známý jeden, který tam odjel, psal mu tamodtud, jak skvěle se mu daří, aby jen sebral peníze, nakoupil pláten a přijel; sestry ale aby prý doma nezapomněly; ty že se vdají hned za milionáře, neboť prý je tam o ženské nouze, zvláště o hezké a pracovité. — Martoněk sestrám sdělil list a ty byly hned srozuměny, že půjdou a půjdou. Nic se nelekaly nebezpečné cesty, poněvadž najisto myslyly, jak do Ameriky přijedou, že tam budou na ně čekati s kočárem. Bratr ovšem jim to ještě více maloval, poněvadž mu na tom záleželo, aby mu z obchodu nevytrhovaly svůj malý podíl, co měly po rodičích. Jak ale přijeli domů, Florinka nechtěla slyšeti a poručník, náš soused, také od toho zrazoval. Martoněkovi ale zvláště záleželo na Florince. Z toho měl rozum, že by Florinku nejspíše provdal na milionáře. Ale tenkrátě děvče nechtělo a nechtělo s nimi držeti, a ovšem že každý jí přisvědčoval, sám pan farář a poručník též. Martoněk byl dávno vyrostl z poručenství, sestry též obě byly více než plnoleté, mohly tedy jměním vládnout; ale Florince bylo teprv devatenácte let, ta neměla hlasu v tomto pádu, sice by snad byla svých několik set ráda byla dala, aby uspokojila bratra a sestry. Martoněk ale neustoupil a přes zimu chystal se pomalu na cestu; sestry též. Florinka ale zůstala na svém, že nepojede, že zůstane doma u pana poručníka, aneb že půjde do služby.

Jednoho dne zrána, bylo již před velikonocí, přišla paní domácí plna radosti ke mně, vím-li, co nového? — „Nevím,“ řku, „ale myslím, že se od vás dozvím.“

„Pomyslete, Mánek rychtářovic je zde. Vrátil se už z cest. Právě nám to Jakub zvěstoval a hned šel k Florince, aby jí to pověděl, aby se pak tuze nelekla.“

Ale ona se přece dost lekla. Setkaly jsme se s ní před kostelem.

„Víte již?“ ptala se domácí. Florinka přisvědčila, začervenajíc se po samé čelo. — Vejdeme do kostela. Mezi dveřmi vypadly Florince knížky z ruky a mladý, vysokorostlý muž, velmi příjemné tváře, v slušném oděvu, shýbne se hbitě pro ně, podá jí je, přitom uchopí ruku její a tiskne ji. Florinka dala se do pláče; on jí podává

kropeničku s radostnou pohnutou tváří, a ona přežehnavši se křížem, jde s námi do stolice. Po mši svaté jsme se chvílku před kostelem zastavily. Mánek přistanul k nám. Jen tichých několik slov si pověděli a Florinka utíkala domů; domácí pak vítala Mánka. Přišel i pan farář a odvedl si ho do fary.

„A jak to nyní bude?“ povídám domácí.

„Inu, vezmou se! A proč by se nevzali?“ usmála se.

Ano, proč by se nevzali? — Tak si myslil mnohý, jen otec Mánkův ne a sestry a bratr Florinčin. — Otec nechtěl slyšeti, aby mu Mánek za nevěstu přivedl tu bankrotářovu dceru, že on ji neuzná. Florinka zas musela poslouchati co vždy jindy, že se jí odřeknou, jestli si vezme toho sprostáka tkalce. — Bratr tím hůře na ni dorážel, poněvadž doufal přece, že při nich zůstane a odjede do Ameriky. Mezi lidem hned šlo jako po trubách, že pan farář Mánka chválí, jaký je šikovný, zkušený člověk, a ten že krajany svoje v mnohém přiučí. Byli ovšem také takoví, kteří Mánka očerňovali a zlehčovali umělost jeho, které ještě ani žádný neviděl. — Mánek si toho ale pranic nevšiml; jemu záleželo na tom, zdali Florinka slovu dostála. Když viděl, že jej posud miluje jako předtím, myslil, že mu pranic v cestě nestojí. Promluvil s panem farářem, svým příznivcem; pak šel hned k poručníkovi Florinčinu, který, ač by si byl přál jiného ženicha, přece nenamítal ničehož, — dokonce když mu Florinka řekla, že jiného do smrti si nevezme, jestli nedostane Mánka. Bratr Martoněk s ním nechtěl mluvit i s rychtářem také nebylo řeči. Ten vedl svou; zvláště to jej hnětlo, že nemá Florinka pražádné jmění. On vybral synovi jednu velmi bohatou selskou dceru, která měla mnoho peněz. Syn ale o ní ani slyšeti nechtěl, ačkoli ji rychtář nemohl dosti vychválit. Tu si ho vzal na starost pan farář. Domluvil mu, takže konečně svolil, ale přispět synovi penězi do nového hospodářství nechtěl. O to s ním ale farář ani nevyjednával; on chtěl jen svornost v rodině. Florinka se ovšem zase všechno to dověděla a teprv jí napadlo, že jest chudá. A to ji začalo trápit. —

Mánek ale na takovéto věci nedbal. Jak měl otcovo svolení, neptal se na nic, vyjednal na úřadě, čeho bylo potřebí, a s Florinkou

se zasnoubil. „A nyní jsi moje nevěsta před celým světem a konec řečí! Já se postarám, abychom měli pořádnou domácnost,“ řekl. I radil se s panem farářem, jak by nejlépe upotřebiti mohl nabytých vědomostí, neboť pan farář mu vždy ve všem radil a chtěl, aby též později bez něho nic nepodnikal.

„Zatím, Mánku,“ řekl pan farář, „zůstanete zde a budete dělat řemeslo. Tak jak vy, nezná zde pracovat žádný; práce budete mít dost. Později, dá bůh, že se nám i jiné plány podaří. Tu vám odevzdávám část věna vaší nevěsty. Byla mi doručena od přítele s tím doložením, abyste vy ho použil a používal, dokud byste neměl sám takového jmění, abyste mohl tu část uložit na stranu a dle vůle ženy upotřebit. Co více potřebovat budete, to vám zaopatřím já.“

„Já to přijmout nemohu,“ zvolal Mánek, „a nechci!“

„Jen to přijmete! Dar ten je dávno, jak vidíte, vaší nevěstě přichystán. Pochází od nejslechetnějšího srdce, které znám, které miluje Florinku i vás.“

Byly to dvě záložní knížky do spořitelny, psány na jméno Florinky Martoňové; každá byla na čtyry sta stříbra. Mánek ptal se na jméno dobrodince. To ale pan farář vyzradit nechtěl a nevyzradil. Mánek dar přijal a hned dělal přípravy k zařízení nové domácnosti. Poněvadž nechtěl pan farář, aby se o tom daru po městě mluvilo, svěřil to Mánek jen Florince. Ale moji domácí to věděli také hned a já též.

„To je od pana faráře. On má rád Mánka i Florinku — to je od něho! — A proč by nebylo?“ mínila domácí. — Také Mánek i Florinka tak soudili, nevědouce o žádném jiném tak šlechetném příteli.

„Pan farář sám nic nemá a musel by si to byl vypůjčit,“ řekl domácí. „Ale ať je to od kohokoli; z hodných rukou to jest a pánbůh vám toho požehnej!“

Domáci věděl, od koho to je, a já — tušila. Když jsme byli sami, povídám: „Neztratily se vám, pane, žádné knížky, co má u vás Jakub schované?“

„Tak se mohou ztratit; proti tomu nic nemám,“ usmál se domácí, „když si je majetník odnese sám. Paní, já si to vždy myslel, že je ten

člověk lepší než my všickni dohromady. Vidíte, vidíte, Martoňovic Florince to dal — Martoňovic! Proto on si vždy ty knihy zapečetil, abych neviděl jméno. Chytrák! — No, dobře udělal!“

„Ale divím se, že si mohl tolik peněz uspořit?“

„Oh ten je šetrný nadmíru! Každý rok více než čtyřicet zlatých dobrých peněz na stranu odložil, to musel mít. To on už tak počítal. Patnácte let jest už doma. Sto zlatých od myslivce také k tomu dal; něco si z vojny přinesl. Vidíte, jak se to ustrádá; člověk by neřekl. — Ale on skoro nic nepotřebuje. Vždyť tu mám ještě jednu knížku na dvě stě pro sestru, na kterou on nyní beztoho bude stírádat zase, dokud mu dá pánbůh zdraví. Já se nezmíním nikomu. Když jinak nechce, ať to zůstane při nás!“

A zůstalo to při nás. Žádný netušil, že ten nepatrný Jakub v haleně jest ono šlechetné srdce.

Sestry a bratr Florinčin nechtěli se dočkati svatby. Prodali, co měli zbytečného, a odjeli do Vídně, by později štěstí svoje hledali v jiném dílu světa.

Ale nenašli ho, a trest za hrdost neminul jich. — Nešlo to Martoňkovi tak, jak si myslel, a byl ošizen. Sestry zakusily hladu i opovržení a obě zemřely tam. Martoňka bylo vidět po letech chodit zase po vídeňských ulicích s červeným deštníkem pod paždí, v bílém šátku a žluté vestě. Dělal raději dohazovače, než by byl přijal nabídnutí švagra tkalce. To prý se na něho neslušelo.

Já se dočkala ještě Florinčiny svatby, která byla tichá, ale veselá, poněvadž se mohlo jistit, že novomanželé všechno mají, co buduje základ pravého štěstí. Jakub byl také mezi hostmi, ale stál u svého sloupu pokorně, jenže ve svém vojenském šatu. Tvář jeho zářila neobyčejnou radostí a z oka padala slza za slzou. — Když pak šli svatebčané z kostela a on u dveří přistoupil, by jim přál štěstí, nevěsta slzíc vzala ho za ruku, prvního: „Jakube, pojdte s námi a zůstaňte u nás! Vy jste mi mnoho dobrého udělal.“ Jakub se vroucně na ni podíval a po prvé za patnácte let se usmál. — Šel s nimi.

Po svatbě dovedl si Mánek svoji mladou ženu do nové domácnosti, hezkého to domku, kde stály tři stavý a na jednom již od

něho započatá práce. Byla to přízná látka tak krásná, že tam podobné nikdo ještě neviděl. — Jak farář předpověděl, tak se i stalo. Záhy rozneslo se v celém okolí, jaký je Mánek „kunštýř“. I měl práce dost a dost. Ale mnozí mu toho nepřáli a říkali: „No, no divy nedělá; vždyť my také nejsme na hlavu padlí!“

Já se později rozloučila s městečkem a nebylo mi přitom volno. Jakub plakal, když jsem mu naposled podávala ruku, a slíbil, že se snad do Prahy podívá a že se ještě jednou shledáme. — Neshledala jsem se s ním více. Slýchala jsem však, jak se jim všem daří. — O panu faráři čítala jsem v novinách. Stal se děkanem v N... a blahodějně v celém okolí působil. Jeho přičiněním zřídila se řemeslnická nedělní škola, opatrovna a přádelna, jejímž ředitelem byl Mánek. Bohužel, že onoho dobrodince smrt tak záhy uchvátila!

„To se prý teprv lidé divili,“ povídal mi domácí, který si jednou schválně přijel pro koření až do Prahy, „když je učil Mánek zcela jinak zacházeti s lenem a přísti ho tak tence, že čtyry přádénka vážila lot, a plátno z té příze jak pavučinka tenké utkal. Pak prý teprv uznali, že cizina bystří rozum.“

„A Jakub?“ ptala jsem se ho.

„Nechce opustit svou chaloupku a sestru, která často stůně. To víte, co vždy říká: Budu sloužit bohu a lidem, až dosloužím!“